

Міністерство освіти і науки України

Луцький національний технічний університет

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет архітектури, будівництва та дизайну

(повне найменування факультету)

Кафедра архітектури та дизайну

(повне найменування кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»

МУРАЛ ЯК ВИД СТРИТ-АРТУ:
ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИЙОМИ
ФОРМУВАННЯ

спеціальність

022 Дизайн

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма

«Дизайн»

(назва освітньої програми)

Виконала: здобувачка вищої освіти

групи Дм - 21

ГОЛОЮХ Зореслава Едуардівна

(підпис)

Керівник:

канд. мист., доцент

БОНДАРЧУК Юлія Сергіївна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу

допущено до захисту

«14» грудня 2024 р.

Гарант освітньої програми:

канд. мист., доцент

БОНДАРЧУК Юлія Сергіївна

Луцьк – 2024 рік

Луцький національний технічний університет
(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет архітектури, будівництва та дизайну
Кафедра архітектури та дизайну
Ступінь вищої освіти: магістр
Галузь знань: 02 «Культура та мистецтво»
Спеціальність: 022 Дизайн
Освітня програма: «Дизайн»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри архітектури та дизайну

Оксана ПАСІЧНИК

01 вересня 2024 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Талокх Зорислава Едуардівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи Мурал за темою «Армія»: художні особливості та прийоми оформлення

керівник кваліфікаційної роботи
Гончарчук Юлія Сергіївна канд. мист., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від «30» грудня 2023 року № 456/01-02

2. Строк подання кваліфікаційної роботи 14 грудня 2024 року

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи завдання на дизайн - розробку ма обсяг графічного матеріалу, який дослідження

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

- Запит 1. Мурал - арт: історія та сучасність
- Запит 2. Сучасні тенденції муралістики в Україні
- Запит 3. Художні особливості створення муралів
- Запит 4. Формальні прийоми створення муралів
- Висновки до розділів, заголовки, висновки, додатки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Графічна частинка містить 3 таблиці та висвітлює дослідження теми каталогів на всіх таблицях зображено таблиці та графічні пропозиції

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання
Розділ 1	Бондарчук Ю.С. доц. канд. фіз.-мат. наук		
Розділ 2	Бондарчук Ю.С. доц. канд. фіз.-мат. наук		
Розділ 3	Бондарчук Ю.С. доц. канд. фіз.-мат. наук		
Розділ 4	Бондарчук Ю.С. доц. канд. фіз.-мат. наук		

7. Дата видачі завдання 1 вересня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

N з/п	Назва етапів науково-проектної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Розділ 1	20.09. 2024	
2.	Розділ 2	01.10. 2024	
3.	Розділ 3	25.10. 2024	
4.	Розділ 4	01.11.2024	
5.	Формування висновків та додатків	10.11. 2024	
6.	Розробка проектної частини	17.11.2024	
7.	Подання пояснювальної записки на інструментальну перевірку на плагіат	04.12.2024	
8.	Подання виконаної КР з відгуком	12.12.2024	
9.	Подання виконаної КР на підпис декану та відповідальному секретарю ЕК	14.12.2024	
10.	Захист кваліфікаційної роботи	17.12.2024	

Магістрант

Керівник кваліфікаційної роботи

Головко З.Є

(прізвище та ініціали)

Бондарчук Ю.С.

(прізвище та ініціали)

Голоух З. Е. Мурал як вид стріт-арту: художні особливості та прийоми формування

Робота присвячена аналізу мурал-арту в світовому та українському вуличному мистецтві. Встановлено, що українські мурали потрібно розглядати в контексті світового розвитку стінописів. Український мурал-арт активно почав розвиватися лише на початку 2010-х років, тоді як у країнах Америки та Європи його формування тривало з 1930-х до 2000-х років.

Витоки та передумови виникнення мурал-арту на різних континентах розглядаються крізь призму історико-культурних процесів у образотворчому та монументально-декоративному мистецтві. Увага приділяється художнім течіям і напрямам авангарду першої третини ХХ століття, американському стріт-арту 1930–1980-х років, хіп-хоп культурі та боротьбі різних рас за рівні права з корінними мешканцями США, мексиканському муралізму, українському бойчукізму, радянському монументалізму в УРСР, а також європейським, азійським та африканським муралам з їх унікальними особливостями.

На основі комплексного дослідження було розв'язано такі завдання: 1) здійснено класифікацію різновидів світових муралів; 2) визначено змістовно-просторову організацію стінописів; 3) виокремлено мистецькі технології створення композицій мурал-арту іноземними та українськими художниками; 4) на прикладах вуличного мистецтва проаналізовано специфіку формотворення та пластичного моделювання муралів. Художньо-образні та жанрово-стильові зразки дозволили поглибити типологію європейських і українських муралів; 6) виконано дизайн розробку муралу на тему : —Мова має значення».

У першому розділі обґрунтовано історичний аналіз етапів становлення та розвитку мурал-арту як в Україні, так і за її межами. У другому розділі наведено класифікацію та систематизацію мурал-об'єктів. У третьому розділі розглянуто художні особливості сучасного українського мурал-арту. Зокрема, зроблено спробу класифікувати мурали за такими категоріями: характер виконання, мистецька тематика, функціональність стінописів у міському просторі, типи поверхонь для

створення зображень, розміри композицій, художньо-образні особливості та стилістика виконання.

Робота містить вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел (55 позицій) та додатки. Обсяг наукової роботи 56 сторінок (без додатків). Додатки становлять 23 сторінки.

Ключові слова: мурали, світовий стріт-арт, монументальне мистецтво України, пластичне-моделювання, формотворення, художньо-образні особливості.

ABSTRACT

Goloyukh Z. E. Mural as a type of street art: artistic features and methods of formation

Murals always remain relevant, because they reflect social, political, moral and ethical issues that concern society, supporting eternal values and uniting communities. World experience shows that murals can serve as advertising, become tourist attractions and foster a patriotic attitude towards the country. Modern monumentalist artists not only demonstrate their creativity on the world art scene through murals, but also express their personal vision of current socio-political and global problems.

On the basis of a complex study, the following tasks were solved: 1) the classification of types of world murals was carried out; 2) the content-spatial organization of wall paintings is defined; 3) the artistic technologies of creating mural art compositions by foreign and Ukrainian artists are singled out; 4) on the examples of street art, the specifics of shaping and plastic modeling of murals are analyzed; 5) sources of inspiration and features of iconography are outlined from the Ukrainian experience of mural art. Artistic and figurative and genre-style samples made it possible to deepen the typology of European and Ukrainian murals; 6) the design of the development of a series of murals on the theme: "Language is a weapon" was completed.

The first chapter substantiates the historical analysis of the stages of formation and development of mural art both in Ukraine and abroad. The second section provides classification and systematization of mural objects. The fourth chapter examines the varieties of world and Ukrainian mural art. In particular, an attempt was made to classify

murals according to the following categories: nature of performance, artistic theme, functionality of murals in urban space, types of surfaces for creating images, dimensions of compositions, artistic and figurative features and style of performance.

The work contains an introduction, four chapters, conclusions, a list of used sources (45 items) and appendices. The volume of the scientific work is 53 pages (without appendices). The appendices are 36 pages.

Keywords: murals, world street art, monumental art of Ukraine, plastic modeling, form-making, artistic and figurative features.

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. Мурал-арт: історія та сучасність	13
1.1 Стан наукового дослідження теми.....	13
1.2 Поняттєво-термінологічний апарат та методи дослідження.....	16
1.3 Історія світового досвіду створення муралів.....	20
Висновки до розділу 1.....	27
РОЗДІЛ 2. Систематизація монументального мистецтва	30
2.1 Різновиди та функції мурал-арту України.....	30
2.2 Сюжетно-тематична і жанрова своєрідність муралів України.....	32
2.3 Техніко-технологічні особливості створення вітчизняних муралів українськими та зарубіжними художниками.....	34
Висновки до розділу 2.....	37
РОЗДІЛ 3. Техніко-технологічні особливості створення вітчизняних муралів українськими та зарубіжними художниками	40
3.1 Композиційні та формотворчі особливості створення муралів.....	40
3.2 Концептуальні та образні рішення.....	41
3.3 Сучасні принципи створення муралів.....	43
Висновки до розділу 3.....	44
РОЗДІЛ 4. Авторська пропозиція створення муралу	46
4.1 Складові частини об'єкта проектування.....	46
4.2 Концепція авторського проекту.....	47
4.3 Техніко-технологічні аспекти виконання муралу.....	50
Висновки до розділу 4.....	51
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	61
ДОДАТОК А. Ілюстративний матеріал	62
ДОДАТОК Б. Таблиці та схеми	76
ДОДАТОК В. Дизайн-розробка серії муралів	80

ВСТУП

Актуальність проблеми. Світова мистецька практика показує, що мурали як монументально-декоративний живопис є невід'ємною частиною формування виразного міського середовища. Сучасне вуличне мистецтво неможливо уявити без мурал-арту, який здатний змінювати сприйняття міського простору, створювати сприятливу атмосферу, передавати авторські концепції та акцентувати увагу на суспільно значущих темах.

Мурали завжди залишаються актуальними, оскільки вони відображають соціальні, політичні, моральні та етичні питання, що хвилюють суспільство, підтримуючи вічні цінності та об'єднуючи громади. Світовий досвід показує, що мурали можуть служити рекламою, стати туристичними об'єктами та виховувати патріотичне ставлення до країни.

Сучасні художники-монументалісти через мурали не лише представляють свою творчість на світовій художній сцені, але й висловлюють своє бачення актуальних соціально-політичних та глобальних проблем. Для створення муралу художнику необхідно володіти різноманітними графічними техніками, вміти працювати з різними матеріалами, мати знання в галузі історії мистецтва та розуміти історичний контекст міста, де планується мурал. Тому для художників важливо досліджувати історію монументально-декоративного живопису, еволюцію живописних технік, історичні події, що привели до появи муралів, а також методи і засоби вираження художньої думки в муралах.

Різниця у сприйнятті та методах створення муралів в різні часи і в різних країнах розширює світогляд людини. Сучасні мурали, яких багато і які є різноманітними, розташовані у містах по всьому світу, але відсутність теоретичного осмислення і систематизації цього практичного досвіду робить дане дослідження особливо актуальним.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є мурали як вид стріт-арту.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є виявлення дизайн-особливостей проектування муралів та створення дизайн-розробки серії муралів на тему —Мова має значення!||.

Завданнями роботи є: 1) вивчити передумови виникнення та основні тенденції розвитку мурал-арту у світовому та українському образотворчому мистецтві; 2) висвітлити географічні та хронологічні особливості поширення муралів по всьому світу; 3) провести аналіз різновидів світових та українських муралів; 4) визначити мистецькі технології створення муралів іноземними та українськими художниками; 5) проаналізувати унікальні особливості у створенні форми та пластичного виразу муралів світу; 6) описати понятійно-категоріальний апарат для аналізу сучасного мурал-арту, включаючи терміни, поняття та концепти, що використовуються для розуміння та оцінки цього виду мистецтва; 7) розкрити особливості художнього виразу та стилістичні риси, які характеризують мурали у Європі та в Україні; 8) виконати на основі дослідження дизайн-розробку серії муралів на тему —Мова має значення!.

Методи дослідження. Дослідження базується на методологічному інструментарії, який складається з різноманітних принципів, підходів та методів. У роботі використовуються принципи наукової достовірності та всебічності, з урахуванням особливого культурного контексту, що склалося на перетині ХХ–ХХІ століть. Для аналізу стріт-арту використовується культурологічний підхід, а мистецтвознавчий підхід обрано для оцінки стилістики, художніх особливостей та композиції творів. Серед теоретичних та емпіричних методів дослідження визначені такі групи: філософські, історичні, культурологічні та мистецтвознавчі методи, які взаємодоповнюють один одного.

Історико-культурний метод був використаний для розкриття культуротворчих аспектів появи мурал-арту на початку ХХ століття. Семіотичний підхід, у свою чергу, застосовувався під час аналізу мурал-арту, що полягає у розгляді стінописів як культурних текстів, що використовує знакову систему. Цей метод, опираючись на історико-хронологічний аналіз, був використаний для розгляду історичних процесів, які мали вплив на зародження мистецтва муралів.

Крос-культурний метод дозволив розібратися у причинах появи муралів у різних культурних просторах країн Європи, Північної та Південної Америки, Азії, Африки й Австралії.

Компаративний метод був використаний для розгляду теми в контексті історичного, мистецького та культурного розвитку, а також для дослідження ретроспективи розвитку вуличного мистецтва у світовому й українському арт-просторі.

Для розробки класифікації муралів було застосовано формально-стилістичний і типологічний методи. Стріт-арт-твори було розділено на категорії за характером виконання стінописів, їх тематикою, функціями, стилістикою, техніко-технологічними та художньо-образними особливостями.

Метод художньо-композиційного аналізу використовувався для визначення специфіки формотворення, пластичного моделювання та художньо-образних особливостей сучасних муралів. Іконографічний підхід дозволив описати та систематизувати поширені типологічні ознаки і схеми, які використовуються для зображення персонажів і сюжетних сцен у світовому мурал-арті.

Для дослідження використано графічні матеріали, інтернет-ресурси, друковані видання та обстежено виявлення муралів, їх ролі у формуванні естетичного наповнення міського середовища.

Наукова новизна роботи. У дослідженні вперше описано передумови виникнення та основні тенденції розвитку мурал-арту як у світовому, так і вітчизняному образотворчому мистецтві. Розглянута поява мурал-арту на різних континентах через призму історико-культурних процесів, що визначають становлення світового образотворчого та монументально-декоративного мистецтва. В сучасних муралах виявлено нове сприйняття синтезу мистецтв, звернення до художньої спадщини.

Проведено аналіз різних видів світових та українських муралів, який включав класифікацію за такими критеріями, як характер виконання, тематика, що передається в творах, їх функціональна роль, типи поверхонь, на які наносяться зображення, розміри муралів та стилі створення малюнків.

Було проведено аналіз специфіки формоутворення та пластичного моделювання муралів у світі. Окрім використання методів світлотіні та створення форми за допомогою ліній, застосовуваних з використанням традиційних аерозолів,

латексної й акрилової фарби, були визначені особливості створення об'ємних зображень у творах мурал-арту "нетрадиційним" шляхом. Це включало додавання елементів промислових і будівельних відходів на робочу поверхню, нашарування рослин різних видів, а також використання зворотного графіті та інші креативні техніки. Дизайн-розробка являє собою серію муралів на визначену тему.

Практичне значення роботи. Основні теоретичні положення та висновки, які були сформульовані у магістерській роботі, мають потенціал для подальшого використання у дослідженні культурно-мистецьких процесів як в Україні, так і в інших європейських країнах, що згадуються у роботі. Вони можуть бути корисними при розробці теоретичних навчальних курсів з історії мистецтва у вищих навчальних закладах, які спеціалізуються на мистецькій освіті. Крім того, ці положення можуть знайти своє застосування в освітньо-культурній та науковій роботі, у написанні енциклопедичних статей, монографій та довідників.

Апробація результатів. Результати роботи отримали апробацію на конференції всеукраїнського рівня: VII Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених та студентів «ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ В ДИЗАЙНІ» (17 травня 2024 року). Опубліковано тези, які пов'язані із темою дослідження [55].

Структура роботи. Складовими роботи є вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел (55 позицій) та додатки. Обсяг наукової роботи 56 сторінок (без додатків). Додатки становлять 23 сторінки.

РОЗДІЛ 1

Мурал-арт: історія та сучасність

1.1 Стан наукового дослідження теми

На думку дослідників, мурали є значними художніми творами, що створені на стінах будівель, і несуть великий змістовий та естетичний потенціал. Вони позитивно впливають на соціальний контекст міста та відображаються як окраса місця, де вони розміщені. Основні характеристики, що визначають функціональне значення муралів на житлових будівлях міста, включають: відповідність тематики твору до оточуючого середовища; інформаційне навантаження твору; естетичну привабливість; обмежений термін експлуатації муралів та можливість планування реставраційних робіт за необхідністю.

У роботі "Переоцінка суспільного муралу, фрески та суспільства" Сонг Веон Бае (Sang Weon Bae) відзначено, що мурали спільноти є певним видом малюнків, що представляють цінності, турботи та ідентичність певної громади, визначені її членами як колективом. Вони поєднують міфічні образи та традиційні візерунки зі символічними фігурами; вони висловлюють стурбованість громади щодо расизму та насильства, а також прикрашають стіни багатством етнічної культури та славлять свою громаду [1]. Газета "Дейлі Мойл" описує стародавні мурали Китаю [2].

Вчені-муралісти Тімоті Дрешер та Алан Барнетт описують мурали спільноти, що відображають соціальні процеси, а не лише прості зображення на стінах. Мурали розглядаються як демократичне мистецтво, що виступає за культурну репрезентацію народу та висловлює протест проти застарілих політичних образів, нав'язаних суспільству. Ці твори, створені спільнотою, використовують мистецтво як засіб вираження колективних ідей та творчості для змін у громаді [3], [4].

Більшість наявних зарубіжних наукових праць містять загальні історичні огляди та цікаві концепції соціальних фресок, зазвичай охоплюючи мексиканський рух фресок та епоху Нового курсу через боротьбу за громадянські права та емансипацію чорношкірих. Ці дослідження надають відповідні фотографії та ілюстрації, щоб читач міг ознайомитися з різноманітністю стилів, ідей та культурних варіацій. У багатьох літературних працях також досліджуються місцеві

фрески, що характерні для конкретних регіонів або міст, а автори розглядають їхню візуальну еволюцію, соціальні процеси у спільноті під час періоду розквіту муралізму, а також історичні та соціальні контексти, що визначали зображення на різних етапах. Ці дослідження супроводжуються обширною фотодокументацією. (Тімоті В. Дрешер, Джейн Вайсман, Вергас К.) [4], [5].

За словами Конга Хо, мурали є справжніми шедеврами мистецтва, які викликають зміни в громадах. Проекти муралів мобілізують громади для вираження своїх мрій, висловлення розчарувань і, головне, вироблення стратегій змін. Тому мурали заслуговують на увагу державних політиків. Це важливе питання було розглянуто Л. Бартоном на конференції в Бірмінгемі під час Міжнародного конгресу спеціальної освіти у 1995 році, де було зазначено, що політика освіти має спрямовуватися на всіх шари населення [6].

Н. Цигіна досліджувала стріт-арту у контексті сучасної візуальної культури, розглядаючи його як важливий феномен у світовій культурі. У своїх дослідженнях вона відзначає трансформацію вуличного мистецтва та підкреслює, що для сучасного стріт-арту ключовим стає його контекст. Художники звертають більше уваги на місце, де розташований їх твір, ніж на матеріали та техніки виконання. Основний акцент робиться на змісті та концептуальних аспектах. Згідно з Н. Цигіною, провідну роль у сучасному стріт-арті відіграють такі художники, як Блек ле Рет, Леонард Хілтон МакГур (відомий як "Futura 2000"), Кейт Херінг, Жан-Мішель Баскія, Беррі МакГі, Френк Шепард Фейрі (відомий як "Обей"), Олександр Фарто (відомий як "Vhils"), Місс Ван, бразильські близнюки "Ос Жеменос" та Бенксі [7].

Дослідження напрямків сучасного монументального стінопису, таких як графіті та мурали, у вітчизняних наукових дослідженнях переважно розглядалися через соціологічну призму. Українські теоретики, зокрема О. Грицюк, З. Кайс та А.Образцова, аналізували соціально-політичний контекст цих явищ, спроби переосмислення публічного простору та символіку їхніх зображень [8],[9]. Особливу увагу варто звернути на дослідження І. Гаврілаша, який провів диференціацію понять графіті та мурали в контексті вітчизняного соціокультурного

простору. Він розглянув специфіку адаптації та тенденції розвитку цих видів мистецтва у міській культурі України у XXI столітті. Автор зазначає, що розквіт муралів, як одного з напрямків сучасного стріт-арту, пов'язаний з динамікою розвитку міського простору. І. Гаврілаш також відзначає, що в українських містах графіті поступово втрачає актуальність, а художники урбан-арту, які раніше працювали у графіті, тепер більше звертаються до муралів [10],[11].

За словами Лендрі Ч., культура міста важлива для створення нових робочих місць, залучення додаткових інвестицій та розвитку туризму, що позитивно впливає на міський образ. Інфраструктура без культурної аури не може ефективно функціонувати. Найкраще це проявляється у вуличному мистецтві. Смирнова Є. визначає вуличне мистецтво як повноцінну концептуальну творчість, яку суспільство вже розрізняє від вандалізму. Моляр Є. стверджує, що вуличне мистецтво є стихійним явищем, оскільки художники використовують публічний простір вільно, не обмежені політичними або комерційними замовленнями [12].

Мурал - це одна з найпоширеніших форм стріт-арту. Вони представляють собою монументальне вуличне мистецтво, головною частиною якого є настінні розписи. Зображення на міських стінах та парканах зазвичай є реалістичними, часто схожими на фотографії [13]. Каніщева І. вважає муралі однією з найбільш сучасних і провокаційних форм мистецтва, оскільки вони можуть досягати значно більшої аудиторії, ніж традиційні музеї та галереї [14]. Цікаво, що з міським простором людина стикається частіше, ніж відвідує мистецькі виставки, тому інформація на муралах сприймається більш активно, доповнюючи звичайну архітектурну суміш звичних будівель. Івановська О. порівнює мурал-арт із сучасним розписом хати, вважаючи його явищем "пост-фольклору" та інноваційним способом вираження певних ідей.

Наразі, увага до муралів значно збільшилася завдяки засобам масової інформації та інтернету. Соціальні мережі, веб-сайти, онлайн-платформи для дилінгу мистецтвом надають можливість художникам демонструвати свої твори глобальній аудиторії. Це дозволяє мистецтву вийти за межі місцевого середовища і стати доступним для всіх, хто має доступ до Інтернету. Крім того, масові засоби

масової інформації, такі як телебачення, радіо та журнали, також можуть привертати увагу до муралів через репортажі, інтерв'ю та фоторепортажі. Такий розклад дозволяє широкому колу людей дізнатися про існування та значення муралів у сучасному світі мистецтва.

1.2 Поняттєво-термінологічний апарат та методи дослідження

Монументальний живопис є важливим видом образотворчого мистецтва, який відрізняється своєю величезною розмірністю і пов'язаністю з архітектурою. Такі твори мають значний вплив на візуальне сприйняття оточуючого простору та можуть мати велике суспільне значення. Мурали, стінописи та інші форми монументального живопису можуть прикрашати будівлі різних призначень, від релігійних споруд до громадських та приватних будівель. Ці твори зазвичай мають самостійне образне значення і можуть викликати різноманітні емоції у спостерігачів. Вони також можуть бути важливим елементом культурної спадщини та ідентичності місцевого населення. Техніки монументально-декоративного живопису різноманітні та можуть включати:

1. Фреска: Техніка, при якій фарба наноситься на свіжу штукатурку, таким чином, що вона вбирається в поверхню штукатурки, що забезпечує тривалий термін зберігання і яскравість кольорів.
2. Мозаїка: Виготовлена зі скляних або керамічних плиток, які зазвичай складаються у складні образи або візерунки.
3. Енкаустика: Техніка, при якій віск і фарба нагріваються і наносяться на поверхню, створюючи багатогранний ефект.
4. Вітраж: Виготовлені зі скла або сталі, вітражі можуть бути використані для створення кольорових та динамічних зображень на вікнах або інших поверхнях.
5. Сграфіто: Техніка, при якій фарба наноситься на шари штукатурки або іншого матеріалу, а потім видавлюється для створення зображення.
6. Майоліка: Техніка, що включає виготовлення керамічних плиток з глазури, які потім використовуються для створення мозаїк або інших образів.
7. Гаряча емаль: Виготовлення зі скляних порошоків, які плавляться і наносяться на поверхню, де вони витверджуються, утворюючи блискучі та

кольорові ефекти.

8. **Кольоровий цемент:** Використовується для створення малюнків або рельєфів на поверхнях, таких як стіни або стільниці.

9. **Живописні панно на полотні або гобелени:** Спеціально створені для певного приміщення твори, які можуть бути виконані на полотні або тканині.

Ці техніки можуть бути застосовані для створення монументальних творів мистецтва, які прикрашають архітектурні споруди та внутрішні приміщення [13],[15].

Так, монументальний живопис може мати різноманітний зміст та призначення, залежно від контексту і специфіки його застосування. Ось кілька основних характеристик та функцій монументального живопису:

1. **Культовий характер:** Монументальний живопис може відображати релігійні або культурні теми, використовуючи символіку та образи, що мають релігійне або духовне значення. Він може прикрашати храми, церкви, синагоги та інші релігійні споруди.

2. **Ідеологічний характер:** Монументальний живопис може висловлювати певні ідеї, концепції або цінності, які важливі для певного суспільства або культури. Він може бути використаний для пропаганди ідеологічних поглядів чи історичних подій.

3. **Політичний характер:** Монументальний живопис може відображати політичні теми, які стосуються влади, прав людини, соціальних змін та інших аспектів політичного життя. Він може бути використаний для вираження протесту, підтримки політичних рухів чи ідеалів.

4. **Декоративно-естетичний характер:** Монументальний живопис може призначатися для прикрашання та естетичного оформлення архітектурних споруд. Він може створювати привабливі образи та візерунки, які роблять міський простір більш привабливим та цікавим для глядачів.

Монументальний живопис втілюється у різних техніках, таких як вітраж, мозаїка, розпис, сграфіто, фреска та мурал. Цей вид образотворчості, відомий ще з палеоліту, має свої пам'ятки на всіх континентах, такі як розписи в печерах

Альтаміра, Ляско та Ля Мадлен у Сахарі. Монументальний живопис отримав поширення в давньому Єгипті, Месопотамії, Давній Греції та Римі (зокрема, мозаїки Помпеї), а також у мистецтві Візантії. (Рис. А.1.) В середньовічному європейському мистецтві велике значення мав вітраж. Видатні твори монументального живопису представлені у творчості італійського Ренесансу, зокрема фрески Джотто та Рафаеля, розписи Сикстинської капели Мікеланджело та «Тайна вечеря» Леонардо да Вінчі (Рис. А.2.). В епохи Бароко, Рококо та Класицизму були створені виразні ансамблі монументального живопису.

Настінні розписи - це живописні твори, що створюються безпосередньо на стінах та пов'язані з архітектурою. Це одна з форм монументального мистецтва, яка може приймати різні форми, такі як розписи, мозаїки, панно. Настінні розписи можуть мати різні теми та декоративні призначення. Вони виконуються різними техніками, такими як фреска, темпера, клейовий, силікатний та восковий живопис, і можуть включати в себе використання синтетичних матеріалів [13].

Вуличне мистецтво, або стріт-арт - це форма образотворчого мистецтва, яке відрізняється своїм урбаністичним стилем. Хоча графіті є основною частиною стріт-арту, важливо розрізнити ці дві форми. До стріт-арту також відносяться постери (зазвичай не комерційні), трафарети та інші види мистецтва. Термін "стріт-арт" поширився в період розвитку графіті на початку 1980-х років і використовувався для назви нових вуличних мистецьких творів. Особливу популярність стріт-арт здобув у XXI столітті. Художники використовують вулиці як свої мистецькі галереї, створюючи твори для спілкування з громадськістю. Вони перетворюють старі вулиці та будинки за допомогою своїх картин, які часто гармонійно вписуються в архітектурний ландшафт, висловлюючи сучасні питання або надихаючи глядачів своїми мистецькими творами.

Мурал (Mural) — це масштабний витвір мистецтва, зазвичай картина або велике «графіті», яке наноситься на стіну. Мурали є формою сучасного вуличного мистецтва, що надає естетичну привабливість будівлям. Такі зображення можна знайти в багатьох великих містах, найчастіше на глухих стінах будинків, великих парканах або в підземних переходах. В принципі, для створення муралу підходить

будь-яка вертикальна поверхня, незалежно від її розташування — зовні будівлі чи всередині. Рух муралізму, який розвивався в Мексиці з 1920 по 1960 роки, відіграв важливу роль у створенні монументальних розписів на торцях та стінах. Цей рух також часто називають "стріт-артом", або вуличним мистецтвом. На сьогодні ми спостерігаємо зростання популярності цього виду мистецтва.

Варто розуміти, що хоча мурал-арт і графіті є схожими видами вуличного мистецтва, між ними існують значні відмінності. Мурали є справжніми творами мистецтва, які не тільки створюють естетично привабливі зображення, але й передають глибокі ідеї чи сенс. Вони мають більше спільного з класичними фресками, що зображують сцени з життя або міфології, і можна вважати їх еволюцією фресок. Крім того, створення муралів зазвичай узгоджується з місцевою владою. Ще однією відмінною рисою муралів є їх схильність до реалістичного зображення, що робить їх схожими на фотографії, перенесені на стіни.

Методологічний підхід для аналізу візуальних практик включає широкий спектр інструментів з різних галузей знань, таких як історія мистецтв, гендерні дослідження, психологія, соціологія і антропологія. Цей підхід дозволяє провести глибинний аналіз візуального матеріалу не лише з естетичної точки зору, але й з урахуванням його різних контекстів, таких як соціальний, політичний, ідеологічний і культурний.

Важливо враховувати проблему збалансованості між незалежними художніми практиками та соціальними та комерційними потребами, а також роль візуальних практик у формуванні громадських просторів. Аналіз сприйняття візуального матеріалу громадськістю, розвиток громадського смаку та відношення між особистим та громадським в загальному просторі також належать до актуальних аспектів дослідження в цій сфері.

У роботі використовувалися різноманітні методи дослідження, такі як метод історичного збору, аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод класифікації даних, методи групування та співставлення .

Метод історичного збору полягав у систематичному зборі вітчизняної та зарубіжної літератури, що стосувалася питань відображення історичних змін у

монументальному живопису, появи перших муралів у різних країнах, розвитку арт-мистецтва, взаємовідносин між громадою та державою у сфері мистецтва, а також появи і розвитку творчості митців мурал-арту.

Метод аналізу і синтезу використовувався для обробки і узагальнення отриманих знань з наукових досліджень і статей, присвячених появі і розвитку цього сучасного мистецтва.

Метод класифікації даних дозволив систематизувати мурали за різними критеріями, такими як мистецьке значення, зображення, сюжетне наповнення, стиль і розміри.

У роботі також застосовувався порівняльний метод для аналізу муралів різних країн і їх значення в різні історичні періоди.

У роботі використовувалися емпіричні методи наукового дослідження, зокрема метод збору матеріалу і метод експерименту.

Метод збору матеріалу передбачав пошук теоретичних даних, збір літературних джерел і наукових робіт, а також пошук фотографічного матеріалу та ілюстрацій зображень муралів з різних куточків світу. Цей метод дозволив систематизувати і обробити отриману інформацію з метою подальшого аналізу.

Метод експерименту включав практичне проєктування авторської серії муралів у міському середовищі. Цей експеримент дозволив перевірити теоретичні концепції і гіпотези, а також отримати практичний досвід у дизайн-розробці муралів, що допомогло краще зрозуміти процес і техніки мистецтва муралу.

1.3 Історія світового досвіду створення муралів

Ще в античних джерелах часто зустрічається поняття «мімезис», яке трактується як наслідування. Зокрема, Платон вказував на певний вплив образотворчості на свідомість людини та започаткував традицію соціальної критики, яку продовжили французький мислитель доби Просвітництва Жан-Жак Руссо (1712–1778 рр.) та німецький філософ Фрідріх Ніцше (1844–1900 рр.) [16].

Однією з найдавніших форм образотворчого мистецтва, що поєднувала малюнок і пластику, передбачала роботу з природною просторовістю, була так звана «мураль». Цей термін визначає монументальне зображення, живопис, виконаний на

поверхні архітектурних споруд. Стихійне поширення таких художніх проявів призвело до виникнення поліфункціонального явища духовної культури, відомого як «муралізм».

Прототипами таких творів можуть бути малюнки, рельєфи, прадавні витвори пластики з печер і гротів, що простягаються від Піренейського півострова до Уральських гір. Зокрема, це наскельні зображення на вапнякових стінах Лубанг Джеріджі Салех (острів Борнео, Індонезія; близько 45 тис. років тому) (Рис. А. 3, 4), живопис у печері Альтаміра (Іспанія) (Рис. А. 5), гравійовані зображення людей і тварин, сцени полювання у печері Ласко (Франція) (Рис. А. 6), настінні малюнки у Фон-де-Гом (Франція), що являли собою поліхромні композиції доби пізнього палеоліту (Рис. А. 7), петрогліфи («Газетний камінь» штат Юта, США) (Рис. А. 8), зображення з Кам'яної Могили (Запорізька обл., Україна) та Бушанський рельєф давньослов'янського печерного храму (Ямпільський р-н, Вінницька обл., Україна) (Рис. А. 9), [16].

До провідних напрямів образотворчого мистецтва кам'яної доби (12000–10000 рр. до н.е.) належали анімалізм і антропоморфний комплекс, які разом відображали світоглядну структуру творчості верхнього палеоліту. Ці зображення представляли собою примітивні настінні малюнки, що склалися з відбитків рук, серій прямих і хвилястих паралельних ліній, «макаронів» і «меандрів», виконаних шляхом малювання пальцями по вологій глині тощо [17].

Подібні зображення радянські вчені, зокрема академік Д. Ліхачов, трактували як перші «графіті», що являли собою малюнки, символічні, магічні та цифрові знаки й монограми, які також могли бути видряпані гострими предметами на стінах різних споруд. Ці погляди вважаються класичними в праці «Особливості типології графіті як історичних написів» (2012), написаній українськими вченими кандидатом фізико-математичних наук В. Демченком та доцентом КНУБА О. Гордою [18]. Відповідно, графіті можна визначити як візуальну текстову чи знакову форму передачі інформації, що активно поширилася в античних поселеннях. Наприклад, на стінах залишків споруд давньоримського міста Помпеї (VI ст. до н.е. – 24 жовтня 79 р.), руїни якого знаходяться в регіоні Кампанія (Італія), неподалік від м. Неаполь.

Під вулканічним попелом до наших днів збереглася велика кількість написів рекламного змісту, висловів, гасел або просто імен (близько 1500). Більшість із них були нанесені на поверхню стіни яскравою фарбою, зазвичай червоно-брунатних відтінків, або шляхом видряпування знаків і слів гострими предметами. Наприклад, зустрічаються повідомлення на зразок «Маркус кохає Спендузу» (Ворота Везувія), «Одного разу ти помреш, і станеш просто нічим» (Фасад будинку Центенарія), «Запам'ятай: допоки ти живий, ненависна смерть насувається» (Двері будинку Геркулеса) тощо. Подібні написи нагадують сучасні хуліганські графіті, проте експертка з класичної античності Університету Вашингтону Ребекка Бенефіл пропонує розглядати їх з акцентом на функції таких меседжів як засобу спілкування між мешканцями міста, де стіна виступає «аркушем паперу» або своєрідною версією сучасних соціальних мереж [19].

Водночас, слід виділити стінописи періоду егейської, або критомікенської, культури, що розвивалася протягом III–II тис. до н.е. (бронзова доба) на островах Егейського моря, Криті, Пелопоннесі, Кікладських островах, де знаходились міста Мікени, Пілос і Тиринф, а також на західному узбережжі Малої Азії. Йдеться про внутрішні оздоблення палаців, зведених на о. Крит, зокрема Кносського палацу в однойменному місті. В інтер'єрах цієї будівлі були представлені найкращі на той час зразки настінних розписів у техніці фрескового живопису по вологому тиньку, які вражали майстерністю та вишуканою манерою виконання художників у межах світського мистецтва.

Йдеться про стінописи парадних залів палацу, що зображували реальні пейзажі з елементами натюрморту. Вони включали композиції з квітами, папірусом, листям пальм, птахами, кішками та мавпами тощо (Рис. А. 10). Досить часто зустрічаються також малюнки з сюжетами, в яких умовно зображено людину, яка бореться з биком. Науковці трактують цей сюжет як ритуал у житті населення Криту, оскільки зображення з культом Мінотавра тут зустрічаються найчастіше [20]

Науковці виділяють два етапи активного розвитку муралів, що вплинули на їх сучасне формування. Перший етап охоплює грецькі та римські фрески, які в той час

мали політично-релігійний зміст. Другий етап активного розвитку мистецтва муралів припадає на період мексиканської революції 1910–1917 років. Через нестачу матеріалів для політично-агітаційних плакатів, митці використовували стіни будинків для створення монументальних творів мистецтва [21].

Посилаючись на низку концепцій, пов'язаних з поширенням мистецтва муралів, зокрема американських графіті та творів революційного мистецтва мексиканського муралізму (П. Деннант, О. Дабене, Р. Палмер, Р. Шактер), цей арт-прояв слід розглядати від початку 1930-х років.

Північна Америка. Мексика. Мистецтво, яке виникло в результаті революції, можна визначити як "мексиканський муралізм" 20–30-х років ХХ століття. Особливості його формування частково освітлюються в роботі аспіранта факультету історії та теорії мистецтв МГАХІ ім. В. І. Сурікова В. Гришина "Мексиканський муралізм. Відкриття та драми" (2015).

Під час мексиканської демократичної революції (1910–1917 рр.) велика частина населення була неписьменною. Уряд республіки знайшов новий спосіб комунікації з мешканцями міст - найнявши кращих місцевих художників, які створювали пропагандистські зображення. Період 1929–1950 рр. став вершиною розвитку мексиканського революційно-мистецького руху, коли країна почала перетворюватися з переважно неписьменною нацією на індустріально-розвинену, з високим рівнем культури та інтелекту.

Початок латиноамериканського муралізму як художньої течії був визначений "Маніфестом революційного мистецтва", який видав Д. А. Сікейрос у 1921 році у Барселоні, Іспанія. У 1922 році художники Х. К. Ороско та Д. Рівера спільно з Д. А. Сікейросом заснували професійне об'єднання "Революційний синдикат робітників техніки та мистецтва". Головною метою цього об'єднання було звернення до простого люду з закликами до революційної боротьби через образотворче мистецтво. Ідеали, проголошені цим об'єднанням, були втілені в історичних фресках, зображених у Національній підготовчій школі у Мехіко (1923–1927), які поступово переходили до героїчних сюжетів, пов'язаних з революцією 1910–1917 років. Д. Рівера зобразив історію Мексики, аграрні реформи та боротьбу з

неписемністю у своїх фресках, які він створив у внутрішньому дворі Міністерства освіти протягом 1923–1924 років, зокрема "Цукровий завод" і "Жінки, що роблять торти". Він використовував елементи італійського ренесансного живопису разом із мексиканським наївним фольклором [22].

США вважаються батьківщиною сучасного стріт-арту, який включає теги, графіті, скульптурні інсталяції, перформанси та муралі. Вже у 1930 році вони були свідками появи перших графіті, намальованих "хуліганами" на стінах будівель та зовнішніх поверхнях вагонів метро. Спочатку використовували балони з аерозольною фарбою і маркери, а згодом райтери перейшли на друковані технології та різноманітні види фарби. Проте, з появою великої кількості написів, влада Нью-Йорка завітчала цю "хаотичну творчість" незаконною та запропонувала андеграунд-художникам працювати на спеціально призначених майданчиках. Цей період також призвів до зміни сюжетів і збагачення естетики вуличного мистецтва, що стимулювало розвиток світового та європейського стріт-арту та підкреслило його контекстуальність [23].

США. Дослідники американського стріт-арту, такі як Р. Гастман та К. Нілон, у своїй роботі "Історія американського графіті" (2011) описують цей прояв як "рок-н-рол візуального мистецтва", який спровокувала місцева молодь. У 60-ті роки ХХ століття Філадельфія стала осередком першого масового графіті-руху, але найбільший вибух стріт-арту відбувся в Нью-Йорку протягом 1970-х років. Місцева молодь піднесла графіті до рівня мистецької форми, що за 30 років еволюціонувала від простих автографів до великих муралів на стінах багатоповерхівок [24]. Розповсюдження однотипних написів стимулювало художників розвивати індивідуальний стиль, що призвело до появи впізнаваних персонажів, таких як маленькі чоловічки від Кіта Харінга та мітки "SAMO" від Жана-Мішеля Баксія у 1980-х роках.

Неможливо не відзначити, що в світовому мистецтві першої половини ХХ століття сформувалися дві унікальні школи монументального малярства з власною національною ідентичністю: "мексиканський муралізм" та "український монументалізм". Вони, як подібні феномени, з'явилися у різних куточках світу

протягом того самого періоду. Проте під впливом "мексиканського муралізму", паралельного розповсюдження американського вуличного мистецтва протесту та бунтівного характеру європейського неоавангарду наприкінці ХХ століття почала формуватися нова модель мурал-арту, яка була вільна від упереджень і критики. Таким чином, заклики художників до розквіту національної самобутності, рівноправ'я, поваги до минулого та побудови гідного майбутнього стали основною концепцією вуличного мистецтва.

Канада. З початку 1960-х років вуличне мистецтво Канади, разом із графіті в США, розглядалося як синонім вандалізму. Проте протягом наступних десятиліть, завдяки таким митцям як Бенксі (Banksy), Жан-Мішель Баксіат (Jean-Michel Basquiat) і Кіт Харінг (Keith Haring), стріт-арт здобув новий статус. Нині у Торонто, столиці Канади, мурали та графіті стали невід'ємною складовою місцевих кварталів. В рамках проекту "Street Art Toronto", започаткованого у 2012 році, художники та письменники створюють візуальні оповідання на стінах будинків, що оточують алеї та тротуари міста. Тематика, яку обирають митці, різноманітна: від політичних гасел до зображень, що захоплюють глядача у віртуальну мандрівку до етнічних символів сусідніх держав.

Лідуючою темою для місцевих райтерів є збереження навколишнього середовища. Цю ідею демонструє в своїх стінописах художник Еммануель Ярус (Emmanuel Jarus) – розпис силосу "Південна Свобода" за адресою Атлантичний проспект, 2, (Рис. А 11) а також митець Філіп Адамс (Phillip Adams), який очолює творчу групу MU. Мурал під назвою "Над водою" (Au Fil De L'EAU) (Рис. А 12) був створений райтером у співпраці з іншими маловідомими художниками на вулиці Онтаріо на острові Монреаль. Даний твір в певному відношенні висловлює метафору краси та крихкості води. Цю тему розглядають у своїх авторських стінописах андеграунд-митці Даніель Кірк та Іван Остапенко (Рис. А 13) [25].

Латинська Америка. Двадцять років до початку ХХІ століття, мурал-арт в Республіці Чилі набув революційного характеру. Більшість стінописів, які відображали протестні настрої мешканців чилійських міст, були створені місцевими райтерами протягом 1973–1990-х років. Мурали, що з'явилися в Сантьяго-де-Чилі та

його околицях, у останні п'ятнадцять років передавали дух, силу та сутність політичного протесту проти диктаторського режиму та незаконного захоплення влади чилійським генералом і диктатором Августо Піночетом, який прийшов до влади внаслідок військового перевороту 11 вересня 1973 року, підтриманого США. У відповідь на ці події, група молодих чилійських комуністів *Brigada Ramona Parra* (BRP), заснована у 1968 році, створила серію провокаційних стінописів. Мистецький колектив розглядав мурали не лише як засіб прикрасити місто Сантьяго, але і як інструмент радикальних соціальних змін [26].

Зараз райтери створюють мурали на території республіки, які відображають актуальні проблеми нашого часу, такі як право на працю для корінних народів Латинської Америки та кампанія за реформу освіти. Наприклад, одним із таких муралів є твір поруч із *Centro Cultural Gabriela Mistral* (GAM) у Мехіко (Рис. А 14) [26].

Центральна Європа. У європейських країнах стріт-арт став популярним наприкінці 70-х років ХХ століття, особливо в Німеччині, Франції, Великобританії та країнах Центральної і Східної Європи. Там виникли твори таких урбан-творців, як Дієго Рівера, Альфаро Сікейрос, Дерріл Маккрей, Лі Кінйонес, Жан-Мішель Баксій, Бенксі та інші. Один з найвидатніших графіті-проектів в Європі того часу - Берлінський мур. У 80-х роках західна сторона муру була повністю покрита роботами німецьких райтерів та вуличних художників світового рівня. Водночас, східна сторона, через обмежений доступ, залишилась майже недоторканою. Проте західний бік мав відкритий доступ для всіх, що призвело до появи графіті з різною тематикою, часто з політичним або соціальним підтекстом.

До цього часу одним з найвідоміших зображень, які залишилися до наших днів, є портрет Леоніда Брежнєва, радянського лідера, який цілується з Еріхом Хонеккером, східно-німецьким лідером (Рис. А 15). Місцевий художник Дмитро Врубель додав до цього графіті саркастичний напис: «Господи, допоможи мені вижити серед цього смертного кохання». Ця частина Берлінської стіни стала першою відкритою галереєю в Європі, яка приваблювала митців та туристів до її демонтажу у 1989 році [27].

Париж став другим центром стріт-арту в Європі, який приваблював вуличних митців у 80-90-х роках. Французьке вуличне мистецтво переживало тоді своє масштабне піднесення. Серед головних представників авангардного графіті-арту того періоду були райтери під псевдонімами Jef Aerosol, Miss. Tic, Zevs, Monsieur Chat та Space Invader. Кожен з них вніс свій власний внесок у розвиток світового стріт-арту. Наприклад, Jef Aerosol створював типові чорно-білі графіті з червоними стрілками, які слугували його підписом (Рис. А. 16). Райтер під псевдонімом Miss. Tic і сьогодні робить трафаретні графіті з силуетами жінок на паризьких будівлях, супроводжуючи їх поетичними написами [28].

Вже на початку XXI століття теми світового стріт-арту перестали бути лише декоративними і стали більш соціально спрямованими. Цей вид мистецтва отримав новий, більш серйозний характер. Однак вплив ідей і художніх напрямів минулого століття продовжує впливати на формування монументального живопису, і Великобританія не є винятком. Лондон, як і Берлін, Нью-Йорк і Париж, став однією зі світових столиць графіті-мистецтва. Багато стріт-арт-творів зосереджено на околицях міста, зокрема в районах Шоредіч, Хакні, Олд Стріт, Енджел та Камден, а також уздовж Регентського каналу, де місцеві райтери створили різноманітні малюнки.

Так, сучасне андеграунд-мистецтво продовжує активно розвиватися в усьому світі. Великі міста Північної Америки, такі як Нью-Йорк, і його райони, такі як Челсі, Нижній Іст-Сайд і Бруклін, а також Філадельфія, Пітсбург і Сан-Франциско, залишаються важливими майданчиками для художників з усього світу. У той же час, європейські країни також активно змагаються за статус світової столиці вуличного мистецтва. Вони привертають увагу світових мистецьких організацій, які співпрацюють з місцевими райтерами, оскільки динаміка життя міст і різноманітність андеграунд-культури викликають загальний інтерес.

Висновки до розділу 1

У розділі 1 розглянуто історію розвитку мурал-арту, а саме його географію та хронологію поширення у світі та передумови його виникнення.

Дослідження стріт-арту та муралізму, пов'язані з наступними питаннями, які

були опрацьовані низкою науковців: 1) стріт-арт у контексті сучасної візуальної культури (Н. Цигіна, Конг Хо); 2) мурали спільноти, що відображають соціальні процеси (Тімоті Дрешер та Алан Барнетт); 3) дослідження напрямків сучасного монументального стінопису (О. Грицюк, З. Кайс та А.Образцова); 4) диференціація понять графіті та мурали в контексті вітчизняного соціокультурного простору (І. Гаврілаш).

Мурали, або настінні розписи - одна з форм мистецтва, що базується на розміщенні зображень на стінах або фасадах будівель. Рух муралізму, який розвивався в Мексиці з 1920 по 1960 роки, відіграв важливу роль у створенні монументальних розписів на торцях та стінах. Цей рух також часто називають "стріт-артом", або вуличним мистецтвом. На сьогодні ми спостерігаємо зростання популярності цього виду мистецтва.

Аналіз витоків та передумов виникнення мурал-арту на різних континентах відбувався через призму історико-культурних процесів, які формували світове образотворче та монументально-декоративне мистецтво. Дослідження охоплювало художні течії і напрями авангарду ХХ століття, а також період стріт-арту в США з 1930-х по 1960-ті роки, мексиканський та європейський муралізм. З цього аналізу були визначені хронологічні, ідеологічні та демократичні теорії становлення мурал-арту як у світовому, так і вітчизняному образотворчому мистецтві.

Під час аналізу хронології поширення світового мурал-арту було виявлено провідні локальні осередки, де це явище набувало значного значення і активно розвивалося.

У результаті дослідження хронології поширення світового мурал-арту було окреслено провідні локальні осередки становлення даного явища. Йдеться про країни Північної та Південної Америки та Центральної Європи. Крім того, слід відзначити головні причини, що спонукали активізуватися стріт-арт-художників на даних територіях. Так, райтери у вуличному просторі Латинської Америки на початку ХХ століття змальовували агітаційні стінописи на будівлях і парканах, спонукаючи місцеве населення на повстання проти правлячої верхівки (Мексика, Чилі). Відповідно, вуличне мистецтво США 1930–1980-х рр. було представлене

«хуліганськими графіті», хіп-хоп культурою та виступами кольорового населення за рівні права з корінними американцями. Стріт-арт-митці Канади у власних творах трансливали теми, які, насамперед, пов'язані з екологічними проблемами, історичними подіями, що вплинули на становлення держави з певними етнічними особливостями.

Сьогодні мистецтво муралів, пройшовши довгий шлях метаморфоз, завдяки розвитку суспільства набуло значної стилістичної та мультикультурної різноманітності. Сучасне суспільство орієнтоване на вільне самовираження і креативність, популярними стають теми екології та гуманізму. Мурали як сучасний вид мистецтва мають масовий характер, що є характерним для сучасної культури. Вони яскраво висвітлюють актуальні проблеми через масштабні зображення на архітектурі, які бачать мільйони людей щодня.

РОЗДІЛ 2

Систематизація монументального мистецтва

2.1. Різновиди та функції українських творів мурал-арту

Мурали є одним із провідних напрямів публічного мистецтва, відображаючи сучасні проблеми у вуличному просторі міст. Основними темами світових муралів є расизм, пацифізм, військова агресія, гендерна політика, екологія, важливі історичні події та їхні головні постаті. Популярними також є зображення представників фауни і флори, міфологічні сюжети, візії народного мистецтва, казкові герої, а також діячі культури та спорту. Менш численними є мурали з особистісними сюжетами, персонажами коміксів, героїв мультсеріалів і фільмів.

Значний інтерес викликає функціональна складова сучасних стінописів. Дослідники, які протягом останніх п'яти років працювали над систематизацією муралів за їхніми функціями та видами (С. Думасенко, І. Татарова, М. Дьомін, О. Івашко, Ю. Івашко), надали важливі висновки. Зокрема, у статті "Мурал-арт у контексті мистецтвознавчої теорії" (2016) С. Думасенко й І. Татарова виділили три основні види муралів: графічні, живописні та декоративні. Вони також підкреслили функції стінописів у соціокультурному просторі українських міст, зокрема естетичну, соціальну, пізнавально-евристичну та меморіальну функції [29].

Пізнавально-евристична функція проявляється в муралах, які зображують важливі історичні події, життя відомих державних діячів, географічні відкриття та наукові досягнення. Такі стінописи сприяють тому, що жителі міст ненав'язливо здобувають корисну інформацію та розширюють свій кругозір. Таким чином, пізнавальна функція мурал-арту спрямована на популяризацію та збагачення знань про духовну спадщину народу через художні твори.

У такій перспективі варто зазначити мурали в різних містах України: у Києві («Вплив відкриття» на вул. Стрілецькій, 28 від Аарона Лі Хіла, «Крути» на вул. Великій Васильківській, 111/113 від А. Пальваля), Житомирі («Українська абетка міста», «Трисвіт» на вул. Покровській від Д. Краба) [30], Харкові («Відчинені двері» на вул. Пушкінській, 28 від О. Постульги, О. Філіпова і Д. Стадника, мурали з арт-проекту «Гордість Харкова»), Маріуполі («Mittens – Солідарність» у школі №68

мікрорайону «Східний» від М. Кенсуке), Одесі («В її голові» на Миколаївській дорозі від QВІС, «Стіна видатних одеських персонажів» на вул. Єврейській від студії «Reach») (Рис. А. 17), Івано-Франківську («Іван Франко та його казкові герої» на вул. Вовчинецькій від Марти і Юрія Пітчуків).

Сугестивна функція, або гіпнотичний вплив на психіку людини, простежується в сюжетах муралів, що зображують політичну, пацифістську та релігійну тематику, часто у нереалістичних образах (сюрреалізм, експресіонізм) (Рис. А. 18, 19).

Компенсаційна функція дозволяє глядачеві, сприймаючи мурал-арт, переживати почуття, яких він був позбавлений у реальному житті. Прикладами таких робіт є сюжети з кінострічок і літературних творів, а також ті, що містять сентиментальний елемент. Наприклад, стінописи "Зернина Всесвіту", "Сни, в яких хочеться жити" (Вінниця, Україна), мурал-диптих "Сім'я та діти" (Рис. А. 20) (Бахмут, Україна) тощо [31].

Варто наголосити на комунікативній функції муралів. У таких стінописах простежується зв'язок "художник – глядач", де митці намагаються донести до соціуму конкретне послання. Прикладами є твори "Життя без науки – це смерть" (Київ, Україна), "Коли багаті воюють, бідні помирають" (Київ, Україна), "Шилодзьобка" [32] (Одеса, Україна), "Любить – не любить" (Лисичанськ, Україна), "Коли ми народом додому вернемось" (Львів, Україна), "Обійми себе" (Миколаїв, Україна).

Меморіальна функція муралів передбачає увіковічення пам'яті видатних особистостей, які залишили значний слід в історичному, релігійному, спортивному та культурно-мистецькому розвитку держави. Прикладами таких стінописів є: «Портрет Девіда Боуї» (Брікстон, Лондон), «Портрет Сергія Нігояна» (Київ, Україна), «Історичний мурал Казимежу» (Краків, Польща), «Назад» (Київ, Україна), «Портрет Михайла Грушевського» (Київ, Україна), «Портрет Митрополита Андрея Шептицького» (Львів, Україна), «Портрет Івана Миколайчука» (Чернівці, Україна) та мурал, присвячений загиблому на Донбасі оперному співакові Василю Сліпаку у Львові (Рис. А. 21) (Україна) [33].

Згідно з британським антропологом Р. Шактером та результатами аналізу муралів в Америці та Європі, можна виділити наступні їхні види: абстрактний муралізм, реалізм, символічний фігуратив, емоційна реклама, поп-арт, оп-арт, шрифтове графіті, концептуальне графіті, фолк-графіті, наївне мистецтво (примітивізм), сюрреалізм, гравірувальне графіті, тривимірне графіті та археологічне графіті [34].

Важливим аспектом створення естетичного образу локацій за допомогою мурал-арту є вибір місця розташування стінописів. Сучасні мурали здебільшого розміщуються у центральних та спальних районах міст, рідше — у промзонах, на територіях електростанцій та віддалених агропросторах.

У праці «Муралізм в міській стратегії гармонізації фасадів» (2015) Ю. Івашко та О. Івашко виокремлюють ключові місця для розміщення муралів: будівлі, паркани та дорожнє покриття. Стінописи на архітектурних спорудах поділяють на дві категорії: мурали на бічних стінах будинків і такі, що розміщуються на кількох фасадах одночасно. Першу категорію поділяють на мурали, які займають всю площу стіни, та ті, що розташовані у нижній або верхній частинах стіни [35].

Часто митці використовують формулу «тема – функція місця» для підкреслення функціональних можливостей будівлі або об'єкта, де розміщено мурал. За цим принципом створено роботи, як-от «Вісник життя» О. Бритцева на вул. Рейтарській, 9, «Життя без науки – це смерть» дуєту «Interesni Kazki» на вул. Ільїнська, 4А у Києві, а також мурали та графіті у Чорнобилі та Прип'яті, які перегукуються з роботами у Литві та Канаді, зокрема «Майстер (Мудрий Старий)» дуєту «Giva Grafika» та «Au Fil De L'EAU» Д. Кірка й І. Остапенка, і «Килимовий розпис» на старовинній фабриці у Ліберті [36].

2.2 Сюжетно-тематична і жанрова своєрідність муралів України

Світовий мурал-арт можна класифікувати за жанрами та сюжетно-тематичною складовою. Кожен стінопис відображає певну дійсність у наочних образах, відтворюючи колір, об'єм, матеріальну форму предметів, світлоповітряне середовище тощо. Однак, у світовому вуличному просторі та на території українських міст можна побачити не лише твори, що транслюють реальні події, а й

такі, що передають їх розвиток у часі, розкривають духовні стани людини та фантазії в абстрактних образах.

За загальноприйнятою класифікацією творів образотворчого мистецтва, світові мурали поділяються на різні жанри: портретний, натюрморт, пейзаж, батальний, побутовий, історичний, міфологічний, анімалістичний, мариністика, автопортрет, архітектурний, біблеїстика, мусульманство, та релігійний, який охоплює ідеї та образи різних конфесій.

Відповідно до жанрової класифікації, європейський мурал-арт та українські стінописи мають спільні теми. Серед них варто відзначити військові події та наслідки революцій («Крути» (вул. Велика Васильківська, 111/113), «Революція» (Десятинний провулок, 7), вшанування пам'яті національних героїв («Портрет Сергія Нігояна» (вул. Михайлівська) Київ; «Мурал, присвячений рятувальникам» (вул. Князя Володимира Великого) Дніпро, мурали, присвячені переселенцям («Mittens – Солідарність» (школа №68 мікрорайону «Східний») Маріуполь), пацифізм («Квітучі руки» (вул. Князя Чорного, 16) Чернігів), релігійні символи (портрет Папи Римського Іоанна Павла II (вулиця Іоанна Павла II) Київ; «Мурал із митрополитом Шептицьким» (Сихівський район) Львів), соціальні проблеми («Робочий шар» (вул. Велика Житомирська, 6А) Київ), гендерну рівність («Обійми себе» (Херсонське шосе) Миколаїв), культурну інтеграцію («Земля та небо» (вул. А. Ахматової, 4), «Козак» (вул. Спаська, 6А) Київ), особисті сюжети в («Родинні цінності» (вул. Соборна, 53) Вінниця) та екологічні проблеми («Глобальне потепління», (вул. Гусовського, 10/8), «Шилодзьобка» (вул. Тираспольська, 16) Одеса). Також, стінописи включають образи жінок («Лілія в долині» (вул. Стрілецька, 28), «Українська красуня» (бульвар Лесі Українки, 36Б)), символи національної ідентичності («Гуцулка з виноградом» (Косів), «Буковинка» (Чернівці)), елементи державної символіки, філософські сюжети («Літаючий герб України» (пр. Гагаріна, 2В) Харків; «Україна Єдина» (вул. Мазепи, 25) Івано-Франківськ), портрети видатних особистостей («Назад» (вул. Стрілецька, 12), «Портрет Михайла Грушевського» (вул. Січових Стрільців) Київ, політично-соціальні проблеми, казкові мотиви та алегорії («Життя без науки – це смерть» (вул.

Ільїнська, 4А), «Час змінюватися» (вул. Стрілецька, 4Б), «Святий Георгій» (вул. Велика Житомирська, 38) Київ), казкові сюжети, що ґрунтуються на філософських аспектах («Зернина Всесвіту» (вул. Соборна, 73), «Маленький принц» (вул. Стельмаха, 35), Вінниця; «Посівачі снів» (вул. Лермонтова, 2) Кам'янець Подільський).

Абстрактні композиції відтворюють тему людини у сучасному світі (наприклад, "Цикл" на вулиці Княжого Затону, 7А в Києві; "Безсмертя" на вулиці Старокозацькій, 44 у Дніпрі; "Соціальна гравітація" на вулиці Жовківській, 49А; "Колекціонер" на вулиці Б.Хмельницького, 74 у Львові), а також мурали, які вшановують медичних працівників, що відважно борються з пандемією Covid-19 у 2020–2021 роках (такі як "Супермен" на проспекті Дмитра Яворницького, 56 у Дніпрі; "Подяка лікарям" в операційному блоку клінічної лікарні швидкої медичної допомоги міста Львова) [37; 38; 39].

У стріт-арті України ще присутні й мурали, у яких митці поєднують класичні жанри з різними символами. Наприклад, твір «Шилодзьобка» від відомого мураліста з Коста-Ріки Мати Руди (м. Одеса по вул. Тираспольській, 16), поєднує в собі морський пейзаж, що втілює образ чайки, яка злітає над водою, та зображення людської руки, як символу до вагомих, рушійних змін («маринізм поєднаний з орнітоморфними мотивами та символом»). Стінопис «Трисвіт» житомирського райтера Дмитра Краба (вул. Покровська) висвітлює портретні зображення старослов'янських богів поєднаних з орнітоморфними мотивами та символами свастики, рунічні знаки, слов'янські обереги [40; 41].

2.3 Техніко-технологічні особливості створення вітчизняних муралів українськими та зарубіжними художниками

Від початку цивілізації у період палеоліту до сьогодення мистецтво монументального малярства пройшло складний еволюційний шлях. З формуванням сучасного мурал-арту виникла ціла низка нових техніко-технологічних особливостей, які використовуються митцями для створення стінописів. Ці техніки охоплюють як давні методи, так і нові інновації, які застосовуються у внутрішніх і зовнішніх просторах міст у Європі, Америці, Азії та Африці. Для кращого розуміння

цього явища можна звернутися до особливостей процесу створення перших наскельних малюнків, які є предками сучасних графіті та муралів.

У період палеоліту "живописці" майстерно малювали свої розписи на будь-якій доступній поверхні, навіть на високих скелях, до яких вони підіймались, будуючи дерев'яні підйомники або риштування. Палітра їхніх фарб була обмеженою і, в основному, складалася з червоної фарби, зробленої з оксиду заліза, та чорнил, виготовлених з марганцю. У той час вони використовували різні техніки, такі як напилення кольорових пігментів, шаблонне малювання, гравірування (вирізання зображень гострими інструментами), малювання вугіллям, пензельне малювання та нанесення розмоклого сфагнуму вручну [42, с. 8].

З розвитком нових художніх можливостей митці стали експериментувати з іншими техніками створення зображень. Наприклад, з IV століття до нашої ери у Давньому Єгипті, Ассирії, Вавилонії та Фінікії виникла нова техніка розпису на основі суміші вапна з розмолотою цеглою, де вуглецеві домішки сприяли карбонізації зображень [42, с. 9].

У стінописах Давнього Риму художники застосовували специфічну техніку, яка полягала в написанні зображень на вологій штукатурці, що складалася з вапнякового ґрунту, використовуючи водні фарби з високим вмістом оксиду кальцію. Наприклад, фрески у місті Помпеї були створені за технологією, що поєднувала темперний живопис і енкаустику. Перед тим як розпочати малювання, поверхню стіни попередньо обробляли, наносячи тинк і алебастровий порошок для покращення блиску та міцності основи. Після створення розпису, його захищали шаром прозорого воску з рослинною олією.

У романських фресках у місті Каталонія використовувалися техніки енкаустики разом із роботою з фрагментами смальти. Митці цих фресок частково використовували технології, що були характерні для візантійської мозаїки [43].

У сучасному світі мурал-арт має різноманітні техніки, які можна розділити на традиційні та інноваційні. До традиційних відносяться такі методи, як пензельний живопис з використанням водно-емульсійних фарб з акриловими барвниками, спрей-арт (покриття поверхні аерозольними фарбами), ручна обробка дерева,

використання трафаретів, колажі, клейстер, скульптура, мозаїка, латексний живопис, графіті валиком (Rollup), аерографія, фотографія, дріпінг-арт. Щодо інноваційних методів, то серед них можна виділити Krink (техніка потоку фарби), реверсивне графіті (створення зображення шляхом змивання бруду з поверхні), інверсивний трафарет (видалення старого шару штукатурки зі стіни), "мережаний" трафарет (шаблон з мережива, виготовленого з глини), стікерування, аерозольний пуантилізм, асамбляж, графіті-інсталяцію, цифрову проекцію та інші.

Митці, які працюють у сфері мурал-арту, використовують широкий спектр художніх методів і інструментів для того, щоб надати своїм творам особливий стиль. Серед цих методів інструментів можна виділити кілька основних. Перш за все, це різні прийоми роботи з плоскими поверхнями, такі як: застосування акрилових фарб з різними типами пензлів і валиків для розпису стін (з різними формами та товщинами основ), використання спеціальних кепів для створення ліній різної товщини у спреї-арті, контурна обробка об'єктів, застосування ефекту течії фарби (завдяки спеціальним валикам або флейцам), стилізація зображень, робота з трафаретами, маркерами, імітація олійного живопису [44] (.

Після аналізу різних джерел інформації, таких як відеоролики, пости в Instagram і Facebook, а також словесні описи та анкетування райтерів, виявлено, що українські андеграунд-художники використовують різноманітні техніки для створення своїх графіті-зображень та муралів. Зокрема, серед популярних методів можна виділити спреї-арт, пензельний живопис водоемульсійною фарбою з акриловими барвниками і аерографію. Вони використовують різноманітні художні прийоми та інструменти.

Наприклад, митці з Львова, такі як Тарас Arm, В. і С. Грехи, а також райтер із Севастополя Олексій Kislow та графіті-артист з Одеси І. Матроскін, створюють стилізовані малюнки, використовуючи різні типи кепів, валиків, пензлів і флейців, і частково допрацьовують стінописи пульверизатором. Деякі з них експериментують з імітацією класичного олійного живопису, використовуючи спреї-арт. Також варто відзначити райтера з Харкова А. Пальваля.

Митці з Івано-Франківська М. і Ю. Пітчуки, а також райтер з Донецька О.

Бритцев, виконують свої мурали, наносячи фарбу на стіну за допомогою пензлів, валиків та аерозольних балонів, і часом використовують контурне обведення зображення.

Луцький художник А. Кальков відомий своїми різнобарвними трафаретними муралами українського стріт-арту, іноді використовуючи малярну стрічку для розмежування площин зображення [45].

Великий інтерес викликає процес підготовки поверхні до розпису та перенесення ескіза на оригінальний масштаб майбутнього зображення. Сучасні мурали українських міст створюються на різних поверхнях, таких як бетонні стіни, панельні будинки з основами "короїд" і "ракушняк", а також плиткові стіни. За допомогою відеоматеріалів, інтернет-статей, інформації зі сторінок художників у соцмережах можна виділити чотири основних етапи процесу створення муралу.

На першому етапі райтери створюють серію пошукових нарисів (зазвичай у графічному планшеті), з яких обирають фінальне кольорове рішення для ескізу.

На другому етапі, поверхня підготовлюється для розпису шляхом нанесення глибокого проникнення ґрунту (такого як "Аквастоп") і фасадного акрилу. Райтери використовують різні конструкції (будівельні риштування та люльки, що піднімаються краном) і засоби кріплення (карабіни, ремені та троси), щоб працювати безпечно на будь-якій висоті.

Третій етап включає перенесення ескіза на поверхню. Українські андеграунд-митці, зазвичай, використовують два методи: робота з проектором або нанесення зображення за допомогою модульної сітки. Іноді вони малюють вертикальні та горизонтальні лінії для орієнтації на стіні, особливо при створенні міні-муралів або графіті-малюнків.

Четвертий етап - це безпосередньо робота з фарбами відповідно до обраної техніки, яку вибирає митець [45].

Висновки до розділу 2

У другому розділі розглянуто, що початково українські митці наслідували світовий стиль, але з часом вони розвинули власну авторську манеру, що відрізняла їх від світового стріт-арту. За останні десятиліття на теренах українських міст

з'явилися провідні локальні центри муралізму (Київ, Вінниця, Чернігів, Дніпро, Житомир, Харків, міста Донецької та Луганської областей (Маріуполь, Слов'янск, Краматорськ, Горськ, Северодонецьк, Бахмут), Одеса, міста Західної України (Львів, Кам'янець-Подільський, Івано-Франківськ, Чернівці, Луцьк, Хмельницький, Рівне), де відображаються географічні, етно-культурні особливості, соціальні настрої та політична ситуація.

Виявлено, що в центральних регіонах України художники в своїх муралах відтворюють філософські сюжети казкових героїв, а також використовують старослов'янські мотиви і образи з народного фольклору. У містах північної частини країни, зокрема в Києві та Чернігові, митці створюють мурали, які відображають проблеми екологічної кризи, зображують рослинний та тваринний світ, портретують українських дівчат у національному вбранні, а також створюють сюрреалістичні та геометричні абстракції з філософським змістом, метафоричні образи та відтворюють події Революції Гідності та боротьбу українського народу за свою ідентичність. У Східній Україні, зокрема у Харкові, райтери створюють стінописи, що зображують відомих українців, видатних мешканців Харкова, а також іронічні сюжети. В містах Донецької та Луганської областей художники відтворюють у муралах наслідки російсько-української війни з 2014 року і до сьогодні, теми переселенців з окупованих територій, гендерної рівності, а також стінописи, що пронизані пацифістською ідеологією. У муралах на території Південної України, особливо у місті Одеса, райтери акцентують увагу на проблемах забруднення навколишнього середовища та негативного впливу людини на флору та фауну, а також філософському осмисленні дійсності. У Дніпрі малюнки на стінах будинків пов'язані з актуальними темами, відображають національних героїв і персонажів, які відтворюють українські культурні традиції. У муралах Західної України, що належать до творінь львівських райтерів, часто зустрічаються метафоричні сюжети, які відображають філософські роздуми про місце людини в суспільстві та вплив навколишнього середовища на неї. Також присутні орнітоморфні зображення, абстракція, та мотиви національного характеру, зокрема відображення окупації Криму та героїчних вчинків під час війни на Сході. Райтери також підкреслюють

етно-культурні особливості різних регіонів, таких як Волинь, Буковина, Гуцульщина та Поділля.

Техніки, які вони використовують, включають, насамперед, спрей-арт (живопис аерозольними фарбами), пензельний живопис, трафарет, графіті валиком та аерографію. Багато муралів поєднують кілька жанрів.

РОЗДІЛ 3

Дизайн-особливості мурал-арту

3.1 Композиційні та формотворчі особливості створення муралів

Дослідження формотворення у сучасних муралах викликає багато суперечок, особливо щодо пластичного моделювання в різні епохи. З урахуванням історичних фактів і культурних процесів розвитку образотворчого мистецтва на різних територіях, можна відзначити, що сучасні стінописи зазнали значних трансформацій протягом тисячоліть. Сьогодні вони постають перед глядачем як метамодерні мистецькі твори, що впливають із основ світового графіті-руху.

У процесі свого розвитку мурал-арт увібрав найкращі здобутки попередніх візуальних культур, які сучасні андеграунд-художники адаптували до нових суспільних потреб та вимог арт-критиків. Митці трансформували сталі архітектурні образи європейського необруталізму кінця 1970-х у хаотичні "будівлі-полотна" 2000-х років. Відтак, мурал-арт став невід'ємною частиною архітектурного середовища кінця XX – початку XXI століття.

Цю точку зору ілюструє польська дослідниця К. Порада у праці "The importance of wall painting in Krakow". Вона підкреслює, що творчість андеграунд-митців постійно взаємодіє з архітектурою та містобудуванням, будучи цінним культурним стимулом, який потрібно контролювати для досягнення бажаних візуальних ефектів [46].

Сучасні мурали не тільки додають естетичності спорудам, але іноді спотворюють їх первісний вигляд. Тому міжпредметна співпраця між планувальниками, ландшафтними архітекторами та художниками є ключовою для розміщення муралів. Це підкреслює нерозривний зв'язок між архітектурою, монументальним живописом, скульптурою та стріт-артом, які спираються на досягнення авангарду, зокрема фовізму і дадаїзму, а також "хуліганського мистецтва".

Поєднання класичних засобів виразності (колорит, мазок, тон, контраст, нюанс, лінія, пляма, крапка, штрих) з новітніми художніми прийомами стріт-арту (площинні заливки, контурні лінії, трафаретне та зворотне графіті, ефект фарби, що

тече, гострі лінії, клейстери, прошкрябування, вибиття штукатурки, створення об'ємних зображень) надає муралам нових візуальних властивостей та емоційного звучання. Сучасні райтери розмивають межі між різними видами образотворчого мистецтва, створюючи гібридні форми стінописів.

Світовий мурал-арт наповнений стінописами, що відрізняються формою, матеріалами, техніками та прийомами. Залежно від задуманої композиції, митці використовують різні види перспективи: лінійну (пряму і зворотну), панорамну, сферичну, тональну, повітряну та перцептивну. Настінні зображення з прямою лінійною перспективою часто є реалістичними композиціями та пейзажами, де фокусування зору концентрується в єдиній точці сходження ліній на горизонті, зменшуючи зображувані об'єкти при віддаленні.

Більшість українських дослідників (Ю. Івашко, С. Думасенко, І. Татарова, І. Гаврилаш, О. Івашко) поділяють мурали на живописні, графічні та декоративні. Живописні мурали створюються за допомогою технік живопису, передаючи світлотіньові ефекти, колірне багатство, об'ємність предметів та просторову глибину. Вони враховують закони перспективи: лінійної, тонової, повітряної, сферичної та панорамної. Головну роль у таких муралах відіграє колір, який змінюється під впливом світла, створюючи ефект "сфумато" та ілюзію повітряно-просторового середовища [47].

Сучасні райтери часто змішують засоби виразності живопису і графіки при ескізуванні стінописів, створюючи зображення, схожі на декоративні. Такі мурали зазвичай містять різнобарвні площини, окреслені лініями, задекоровані штрихами й крапками. Вони можуть включати елементи декоративного розпису, національні орнаменти (зооморфні, антропоморфні, рослинні та геометричні) і стилізовані площинні зображення, наповнені яскравими барвами.

3.2 Концептуальні та образні рішення

Мурал-арт у сучасному міському середовищі є видом публічного мистецтва, який актуалізує стильові та художні напрямки ХХ – початку ХХІ століття. Райтери стріт-арту часто звертаються до мистецьких течій останніх ста років, таких як фовізм, кубізм, футуризм, супрематизм, сюрреалізм, поп-арт, оп-арт і концептуальне

мистецтво. Ці течії характеризуються еkleктизмом, толерантністю, театралізацією та цитуванням.

Засоби художньої виразності в мурал-арті залежать від авторського підходу митця, особливо у виборі способу образотворення. Нині художники часто надають перевагу стилізації, хоча реалістичні образи теж зустрічаються. Часто митці поєднують різні, навіть контрастні, образи з різних мистецьких епох, створюючи міжвидову та міжжанрову різноманітність, що сприяє розвитку мистецької хаосології.

Щоб оцінити художні якості сучасних муралів, слід врахувати геокультурні й кліматичні особливості їхніх місць розташування та етнічні традиції місцевих мешканців. Особливий інтерес викликають мурали в арабо-мусульманському світі, зокрема в Африці. Художники зосереджуються на темах гендерної рівності, образу жінки в ісламському соціумі та етнокультурних особливостях корінних африканських народів.

Доктор мистецтвознавства О. Школьна у праці «Зображення жінок у муралах ісламського соціуму» (2019) розглянула сучасні канони зображення жінок у муралах країн Близького Сходу та Перської затоки. Вона відзначила, що часто зображення жінок виконуються без обличчя або з заміною його квітами. Прикладом є мурал чилійського художника Inti в Стамбулі (Рис. А 23), де жіночий образ без обличчя замінено квітучою трояндою.

Мурали також акцентують увагу на одязі мусульманок, часто використовуючи символіку для передачі соціальних та релігійних аспектів. Наприклад, сукня з символами ключів натякає на поневолення жінок, підкова – на домашній затишок, серце зі стрілою – на любов, релігійні символи – на ісламські постулати, а якорі – на непорушність приналежності жінки до дому чоловіка [48].

Подібні теми зображають і європейські райтери у йорданських містах. Наприклад, мурал британця Джонатана Дарбі «Сила» в Харджі, або «Створіть рівність» португальця Кевіна Ледо, який висвітлює проблему гендерної рівності через образ мусульманської жінки з відкритим обличчям в хіджабі [49].

Екологічні проблеми також є важливою темою для муралів. Протягом

останніх десяти років художники відтворюють проблему нестачі чистої питної води, використовуючи жіночі образи для передачі цієї теми. Наприклад, мурал Джонатана Дарбі, де жіночий профіль заповнений водою (Рис. 24) [50].

У Північній Африці популярні мурали, що зображують темношкірих жінок і дітей у традиційному одязі, часто з декоративними елементами, як у Марокко, де місцеві райтери зображують жінок у традиційних вбраннях туарегів і берберів.

Чоловічі образи в муралах часто зосереджуються на військових генералах, духовних і політичних лідерах, як у Тегерані, де зображені портрети Імама Хомейні та військових генералів.

Європейські мурали часто висвітлюють теми домашнього насильства, гендерної рівності та ЛГБТ. У Манчестері, наприклад, є стінопис з портретами світових ЛГБТ-ікон. Інтимні моменти також зображуються, як поцілунки одностатевих пар у муралах Дубліна та Кошице.

На пострадянському просторі митці акцентують на цінностях сімейного благополуччя та щасливого дитинства. Мурали часто зображують національні символи й традиційний одяг, як у стінописах Західної України.

Сюжети, пов'язані з війною, політичними репресіями та соціальною нерівністю, зображуються у країнах, що потерпають від збройних конфліктів, як Україна, Палестина, Ємен та інші.

Вуличний простір німецьких міст прикрашають мурали в стилі американських коміксів та геометричних абстракцій, що додає їхньому мурал-арту унікального вираження.

Найважливішою темою світового мурал-арту є екологічна криза. Художники зображують людську діяльність, що руйнує природу, використовуючи фрагментарні зображення людей і яскраві контрасти для передачі цього повідомлення.

3.3 Сучасні принципи створення муралів

Сучасний розвиток передових архітектурних технологій і матеріалів дозволяє художникам надавати мурал-арту риси спонтанного живопису, який взаємодіє з просторовими та просторово-часовими мистецтвами. Художники експериментують з матеріалами під час створення творів, обирають незвичні поверхні для нанесення

зображень та презентують їх різними способами.

Наприклад, поширеними є стінописи, де до техніки класичного спреї-арту додають об'ємні форми, створені з будівельних матеріалів і промислових відходів (Рис. А. 25). Також існують еко-мурали, де зображення створюють нашаруванням рослин, зокрема моху (Рис. А. 26) [51].

Цікавість викликають мурали, де фігури створюються шляхом вимивання їх з брудних поверхонь під сильним тиском води, що нагадує трафаретні малюнки. Такі роботи називають зворотним графіті (наприклад, зображення тварин на водняній греблі Солина, Польща, створене активістами «Polish Energy Group») (Рис. А. 27) [52].

Художники експериментують із тимчасовими муралами на «підвісних стінах» із натягнутої плівки між стовпами чи деревами, акцентуючи на процесі створення як виставі (наприклад, декорації із зображенням птахів для «Fildman art park» від Kailas-V, Харків, Україна) (Г. Рис. 28).

Також можна побачити «мурали-гепенінги», які створюються за кілька годин і протягом того ж дня замальовуються. Цей процес називають «Бафф» (Buff), і його документують за допомогою відео та транслюють у соціальних мережах (наприклад, «Мурал одного дня» О. Корбана, Київ, Україна, 14 червня 2018 р.) (Г. Рис. 29) [53].

Висновки до розділу 3

У розділі 3 було окреслено композиційні та формотворчі особливості створення муралів.

Так, різновиди муралів у світовому стріт-арті можуть бути класифіковані за декількома аспектами, такими як їхня тематика, функції у вуличному просторі, типи поверхонь, на яких вони створюються, їхні розміри, формотворчі прийоми, техніки та стилістика.

На основі аналізу робіт зарубіжних та українських учених та візуального дослідження муралів у різних країнах світу були виявлені провідні теми, що розглядаються райтерами на різних територіях. Вони включають наслідки військової агресії, проблеми расизму, символи пацифізму, питання гендерної політики, екологічні катастрофи та важливі історичні події (Табл. Б. 6.).

Досліджено, що у вуличному мистецтві зустрічаються зображення різноманітних предметів, таких як представники рослинного та тваринного світу, міфологічні сюжети, портрети релігійних діячів, спортсменів та культурних особистостей, а також символи національного фольклору та герої мультфільмів.

Було виявлено різні методи формування та моделювання зображень у мурал-арті. Крім звичайних аерозолів, латексних та акрилових фарб, в художніх композиціях використовуються такі прийоми, як додавання елементів промислових та будівельних відходів на робочу поверхню для створення об'ємних форм, або нашарування рослин різних видів. Деякі художники також використовують техніку вимивання бруду із плоских поверхонь під великим тиском води, яка залишається на них протягом менше року, цей прийом відомий як зворотне чи обернене графіті. Крім того, існують мурали-гепенінги, які виконуються на поверхнях, що не тримають фарбу тривалий час або відразу замальовуються.

РОЗДІЛ 4

Дизайн-розробка патріотичного муралу “МОВА МАЄ ЗНАЧЕННЯ!”

4.1. Складові частини об'єкта проектування

Об'єктом проектування є стилізований мурал —МОВА МАЄ ЗНАЧЕННЯ!». На стіні представлені такі відомі постаті української культури, як: Василь Стус, Василь Симоненко, Алла Горська, Максим Рильський, Микола Хвильовий, Лесь Курбас, Володимир Івасюк та Ірина Фаріон.

Завданням проектування є опрацювання дизайну муралу, розробка схем розміщення стінопису, для забезпечення правильного розміщення та атмосфери, що зможе передати серйозність та соціальний підтекст задуму. Ретельно продумана авторська стилізація муралу є одним із головних чинників для залучення масової уваги суспільства.

Основним об'єднуючим елементом муралу є жовто-блакитна стрічка, яка перекриває частини обличчя постатей, які відповідають за мовлення. Вона виконує функцію перешкоджання розмовляти, а її забарвлення - розмовляти українською.

Метою роботи є розробка авторського муралу на основі здійсненого аналізу дизайну прототипів та аналогів. Загальна площа об'єкту складає 540 м². Для проектування використовується стіни реального багатоповерхового житлового будинку у місті Луцьк, за адресою вул. Словацького, 9.

Портрети виконані у стилі поп-арт, для максимальної передачі серйозності та глобальності теми було використано чорно-білу палітру кольорів з акцентом на червоний.

Висота стіни складає 27 м. Дизайн-розробка муралу передбачає такі робочі етапи:

1. **Підготовка до реалізації:** аналіз і вибір локацій для муралу з урахуванням особливостей місцевості та оточення.
2. **Вибір місця:** оцінка доступності, видимості та технічних характеристик локації.
3. **Розробка концепції:** створення ескізу, що враховує сюжет, задачі, архітектуру та інші фактори.

4. **Підготовка поверхні:** очищення, вирівнювання та базове фарбування стіни.
5. **Створення муралу:** нанесення зображення командою художників із використанням різноманітних технік та матеріалів (фарби, аерозоль, пензлі тощо).

4.2 Концепція авторського проекту

Під час розробки концепції авторського проекту враховувалися особливості розташування муралу, соціальний склад населення району, близькість ключових локацій, вік цільової аудиторії, а також історичні події та сучасна історія України.

Мурал розміщено на сірій стіні житлового будинку, поблизу готелю —Україна». Локація розташована на вулиці житлового району, якою користуються багато мешканців Театрального мікрорайону.

Під час створення муралу враховано розташування готелю під символічною назвою "Україна" та культурного центру міста, що підкреслюють головний посил тематики муралу.

Ця будівля має максимально вигідне розташування для огляду. Для більшого привертання уваги та підтримки патріотичної концепції, вирішено використати яскраві кольори та спростити сюжет зображення, зосередившись на створенні максимально вигідної композиції.

Поруч із будинком знаходиться Театральна площа та ЦУМ, тому мурал орієнтований привертати більшу аудиторію людей. Для дорослих, які сприймають картину загалом, розкривається більш складний зміст.

Українська мова має велике значення. За неї боролися, страждали і віддавали життя. Її неодноразово забороняли, але вона щоразу відроджувалася. Адже «Мова – це серце народу: гине мова – гине народ».

Сьогодні, в часи війни, коли російські загарбники прийшли на нашу землю, намагаючись знищити українців як націю, зруйнувати нашу культуру, релігію та мову, ми стверджуємо: мову у нас не відберуть. Саме цю ідею закладено у стінописі, як нагадування суспільству, що мова має значення.

На муралі зображено постаті відомих українських письменників та діячів, яких було жорстоко вбито за українську мову, а саме:

Портрет № 1 **Василь Стус** (Рис. В. 1) - український поет, перекладач, прозаїк, літературознавець і правозахисник, один із провідних діячів культурного руху шістдесятників, Герой України. Через переконання щодо необхідності української культурної автономії його творчість була заборонена радянською владою, а сам поет провів 12 років у неволі.

Портрет № 2 **Василь Симоненко** (Рис. В. 2) - український поет і журналіст, шістдесятник. Також він займався пошуками місць масових поховань жертв сталінських репресій. Це було покликом серця, внутрішньою потребою та проявом болю за народ, який зазнав нелюдської жорстокості. Останньою драматичною подією в житті Василя Симоненка став інцидент влітку 1962 року на залізничному вокзалі в Черкасах. Через суперечку з буфетницею, яка відмовила продати цигарки, до нього підійшли міліціонери, вимагаючи документи. Показавши посвідчення, Симоненко опинився в райвідділку, де зазнав жорстоких побоїв, що призвели до тривалого болю і стали однією з причин його смерті 14 грудня 1963 року.

Портрет № 3 **Алла Горська** (Рис. В. 3) - українська художниця-шістдесятниця та активна діячка правозахисного руху 1960-х років. У 1961–1965 роках разом із Василем Стусом, Василем Симоненком та Іваном Світличним була співзасновницею та активною учасницею Клубу творчої молоді в Києві, який став осередком українського національного життя. Вона брала участь в організації літературно-мистецьких вечорів, підготовці щорічних Шевченківських свят та інших культурних заходів. Горська також створила низку монументально-художніх творів, плідно працюючи у сфері мистецтва. Була жорстоко вбита - стратою голови [54].

Портрет № 4 **Максим Рильський** (Рис. В. 4) - український поет, автор пісенних текстів, мовознавець, перекладач, громадський діяч, лібретист та літературний редактор музичних творів. За однією з версій, Рильський міг стати жертвою політичних переслідувань, хоча офіційних підтверджень цьому немає, і це залишається припущенням. Інші версії пов'язують його смерть із проблемами зі здоров'ям та депресією, які негативно вплинули на його життя. Незважаючи на різні думки, творчість і спадок цього українського митця продовжують надихати та

знаходити відгук у серцях людей.

Портрет № 5 Микола Хвильовий (Рис. В. 5) - засновник нового стилю прози. Під час Першої світової війни добровольцем пішов на фронт, був членом полкової ради солдатських депутатів та делегатом армійського з'їзду. На фронті познайомився з представниками українських національних партій, але залишався безпартійним. У 1933 році, побачивши Голодомор на Полтавщині, Хвильовий повернувся морально зламанним. Через тиск і репресії проти української інтелігенції він 13 травня 1933 року у Харкові наклав на себе руки. Його ім'я і творчість були заборонені до кінця радянського режиму.

Портрет № 6 Лесь Курбас (Рис. В. 6) - видатний реформатор театру, режисер легендарного театру «Березіль», трагічно загинув від рук чекістів у Сандармосі на Соловках.

Портрет № 7 Володимир Івасюк (Рис. В. 7) - професійний лікар і скрипаль, майстер гри на фортепіано, віолончелі та гітарі, виконавець пісень і художник. 18 травня 1979 року його виявили повішеним у Брюховицькому лісі поблизу Львова. Версія про самогубство викликала сумніви, і вже за часів незалежності її було подано додатковому розслідуванню.

Портрет № 8 Ірина Фаріон (Рис. В. 8) - українська лінгвістка, педагогиня, політична й громадська діячка, активістка за розвиток мови, публіцистка та блогерка. Ввечері 19 липня 2024 року у Львові на вулиці Томаша Масарика стався напад на Ірину Фаріон із застосуванням вогнепальної зброї. У критичному стані її доставили до лікарні святого Пантелеймона. Після проведеної операції вона впала в кому і тієї ж ночі померла у віці 60 років.

У кожному портреті графічно висвітлено та стилізовано причину смерті вищесказаних постатей. Основною функціональною складовою є політична та культурна функції. Політична функція муралів відбувається у вираженні суспільних ідей, ідеологій або протестів через художнє оформлення стіни. Це одна з найпотужніших функцій, яка використовує мурали як інструмент візуальної комунікації між владою, громадськістю. Культурна функція допомагає зміцнити зв'язок між минулим, теперішнім і майбутнім, зберігаючи спадщину та нагадуючи

про її значення. Стінописи стають символами, що стимулюють почуття гордості за своє коріння та сприяють розвитку культури в сучасному урбаністичному контексті.

4.3 Техніко-технологічні аспекти виконання муралу.

В процесі створення дизайну муралу буде використано акрилові фасадні фарби та інструменти, такі як: пензлі, валики, аерографи, балончики з фарбою, драбини або альпіністське обладнання.

Такий матеріал як акрилова фасадна фарба має ряд переваг, зокрема вона має стійкість до ультрафіолетового випромінювання, опадів і перепадів температур. Завдяки цьому ця фарба є дуже популярним матеріалом, який використовується для створення яскравих та довговічних муралів.

Для підготовки основи буде нанесено спеціальний ґрунтувальний шар для зміцнення поверхні, покращення адгезії фарби та захисту від вологи. Для вирівнювання поверхні буде використано штукатурні або шпаклювальні суміші. При потребі буде застосовано спеціальні захисні склади, щоб запобігти проникненню вологи. Технологія виконання включатиме такі аспекти, як:

1. Розробка ескізу та перенесення на стіну

- **Створення макету** : цифровий або паперовий ескіз майбутнього муралу, створено схематичне технічне креслення зображення розміщення муралу на стіні (Рис. В. 9).

- **Розмітка стіни** : застосування ситки або проекторів для точного перенесення ескізу на фасад.

- **Контури** : нанесення основних лінійних зображень за допомогою крейд, вугілля або тонкої фарби.

2. Пошаровий процес:

2.1. Нанесення базових кольорів.

2.2. Деталізація елементів з використанням різних технік (градієнти, текстури, об'єми).

2.3. Додавання акцентів, контурів та тіней.

- **Робота на висоті**: використання риштувань, підйомних платформ або альпіністського спорядження.

- Дотримання технологій висихання: фарби наносяться після повного висихання попереднього шару.

3. Фінішні роботи :

- Захист зображення: покриття муралу спеціальним лаком для збереження яскравості кольорів і захисту від погодних умов.

- Очищення території: прибирання залишків матеріалів і обладнання.

3. Технічний контроль і експлуатація :

- Перевірка якості: оцінюється рівномірність фарбування, цілісність зображення, відповідність ескізу.

- Догляд за муралом: регулярне очищення поверхні від пилу, контроль за станом покриття.

Дотримання цих аспектів забезпечує довговічність, естетичність та якість виконаного муралу.

Висновки до розділу 4

В даному розділі описано складові частини дизайн-проектної розробки муралу, концептуальне рішення об'єкту, розробки та використані матеріали.

Розроблений авторський проєкт муралу "МОВА МАЄ ЗНАЧЕННЯ!" гармонійно поєднує ідею художньої виразності та глибокого суспільного підтексту. Увагу акцентовано на постатях, які стали символами боротьби за українську мову, культуру та свободу.

Естетична концепція муралу, виконаного у стилі поп-арт із чорно-білою палітрою й яскравими акцентами, відображає складну історію України та підкреслює важливість збереження мовної ідентичності. Техніко-технологічні аспекти проєкту орієнтовані на забезпечення довговічності стінопису, завдяки використанню сучасних матеріалів і ретельній підготовці основи.

Мурал виконує важливу соціальну, культурну та політичну функції, сприяючи формуванню патріотичних настроїв і національної свідомості. Розташування стінопису в історичному центрі Луцька забезпечує його доступність і максимальний вплив на аудиторію, перетворюючи цей твір мистецтва на вагомий елемент міського ландшафту.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі ступеня магістра проведено дослідження муралу як виду стріт-арту, окреслено його художні особливості та прийоми формування та створено дизайн-розробку серії муралів з національним змістом.

У результаті проведеного дослідження здійснено такі наукові висновки:

1. Визначено передумови виникнення та основні тенденції розвитку мурал-арту в світовому образотворчому мистецтві. З'ясовано, що мурал-арт ХХІ століття на різних континентах формувався під впливом історико-культурних процесів становлення світового образотворчого та монументально-декоративного мистецтва. Важливими чинниками були художні течії та напрями авангарду ХХ століття, американський стріт-арт 1930-1960-х років, мексиканський муралізм, український бойчукізм, радянський монументалізм в УРСР, а також перші європейські мурали з їхніми унікальними формами.

2. Проаналізовано географічні та хронологічні особливості поширення муралів у світі та визначено, що головними центрами розвитку мурал-арту були країни Північної та Південної Америки (1920–1960-ті рр.), Центральної та Східної Європи (1970–2000-ні рр.) та Африки (2010-ті рр.), а також країни Перської затоки та Близького Сходу (Табл. Б. 1).

3. Визначено джерела натхнення та особливості іконографії українського мурал-арту. З'ясовано, що графіті, яке почало формуватися на початку 1990-х років у західній Україні під впливом американського оп-арту, хіп-хоп-культури та місцевих молодіжних субкультур, стало передумовою для появи муралів у 2010-х роках замість шрифтових композицій художники почали зображати популярні образи з народного фольклору, представників світової флори та фауни, портрети українських дівчат у національному одязі, відомих українців і воїнів російсько-української війни на Сході країни (з 2014 року).

4. Проаналізовано різновиди світових та українських муралів. Запропоновано поділити світові мурали за характером виконання на два основні види: живописні та графічні (Табл. Б. 2); за темами, що висвітлюють райтери у стінописах країн Європи, Америки, Азії, Африки й Австралії: проблеми

автентичності та національної ідентичності, етнічні особливості, расова нерівність, пацифізм, геноцид, психічні стани людини, символи християнства, іудаїзму та мусульманства, біблійні персонажі, екологічні катастрофи, іконографія жіночого образу, історичні події і постаті, геометричні абстракції тощо. Визначено функції муралів у вуличному просторі міст, зокрема естетичну, соціальну, пізнавально-евристичну, меморіальну, сугестивну, компенсаційну, комунікативну та ревіталізаційну (Табл. Б. 3).

5. Визначено мистецькі технології виконання муралів іноземними та українськими райтерами. Іноземні митці створюють зображення у техніках спреї-арту, класичного пензлевого живопису латексною фарбою з акриловими барвниками, трафаретного графіті, дріпінг-арту, аерозольного пуантилізму, інверсивного трафарету, колажу, скульптури, асамбляжу та графіті-інсталяції. Українські райтери використовують техніки живопису аерозольними фарбами (спрей-арт), пензлевого малярства водоемульсійною та латексною фарбою, трафарету, графіті валиком та аерографії (Табл. Б.4).

6. Проаналізовано специфіку формотворення та пластичного моделювання муралів у світі. Окрім використання прийомів світлотіні та створення форми лінією за допомогою традиційних аерозолів, латексної та акрилової фарби, виявлено особливості виконання об'ємних зображень у мурал-арті "нетрадиційними" методами: додавання елементів промислових і будівельних відходів на робочу поверхню, нашарування рослин різних видів, створення малюнків на стрейч-плівці та обрисів фігур у техніці зворотного графіті.

7. Проаналізовано художньо-образні та жанрово-стильові особливості світового мурал-арту (Табл. Б. 5). У більшості країн Європи (Італія, Франція, Іспанія, Німеччина, Польща, Данія, Словаччина, Україна), Африки, Азії (Марокко, Йорданія, Ірак, Палестина, Ємен, Туреччина, Іран), Нової Зеландії та Австралії домінують антропоморфні зображення, такі як портрети жінок (Україна, Польща) та чоловіків (Іран). Також зустрічаються образи автохтонних представників флори та фауни (Австралія, Нова Зеландія), абстрактні, геометричні та геометризовані композиції (Німеччина).

Аналіз показав, що у більшості муралів художники поєднують кілька жанрів одночасно. Серед таких синтезів можна виділити: "натюрморт + портрет", "пейзаж + портрет", "портрет + анімалістика", "портрет + анімалістичний жанр + марина", "батальний жанр + міфологія + пейзаж" і "марина + орнітоморфні мотиви + символ".

8. Описується дизайн-розробка образного рішення створення муралу, а саме: складові частини об'єкта проектування, концептуальне рішення, матеріали, які використані в проекті та техніко-технологічні аспекти виконання муралу. Загальна площа об'єкта складає 520 м². В ході створення дизайн-проектної розробки було опрацьовано та створено серію ескізів та візуалізацію на стіні (Рис. В. 10).

9. Разом із тим, стають актуальними подальші дослідження українського мурал-арту, зокрема, пов'язані з імплементацією нормативно-правових норм у законодавчій площині України, враховуючи західний досвід. Це стосується фіксації, систематизації та реставрації муралів, а також їхнього захисту як частини архітектурних споруд, що потребують внесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bae, Sang Weon. Balancing Past and Present: Reevaluating Community Murals and Existing Practices. Master's thesis, University of Pennsylvania. URL: https://repository.upenn.edu/hp_theses/600. (дата звернення: 25.05.2024)
2. Daily Mail, Stunning murals dating 1000 years uncovered China. 2017. URL: <https://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-4309358/Stunning-muralsdating-1-000-years-uncovered-China.html>. (дата звернення: 25.05.2024)
3. Alan W. Barnett, Community Murals: The People's Art. Associated University Press, Inc. 1984
4. Timothy W. Drescher, San Francisco Murals: Community Creates Its Muse 1914-1990. Pogo Press, 1991.
5. Варгас К.Х. Монументальний живопис Мексики (Давньоіндійські цивілізації, Іспанська конкіста, Муралізм ХХ століття). Автореф.канд.дис.на соиск.уч.степ.канд. искусствоведения. - 17.00.05 - декоративное и прикладное искусство М. 1991. 29 с.
6. Ho Kong. To cite this Article (2010) 'Mural Painting as Inclusive Art Learning Experience', Teaching Artist Journal, 8: 2, 67-76. URL: <http://dx.doi.org/10.1080/15411791003618514> (дата звернення: 25.05.2024)
7. Hucaz F. Exposicion be Danksy online: entra anjra a verla. Бенкси. <https://www.allcitycanvas.com/exposicion-banksy-online/> (дата звернення: 25.05.2024)
8. Ho Kong. To cite this Article (2010) 'Mural Painting as Inclusive Art Learning Experience', Teaching Artist Journal, 8: 2, 67-76. URL: <http://dx.doi.org/10.1080/15411791003618514> (дата звернення: 25.05.2024)
9. Кайс З.В. Соціальна семантика урбаністичного світу: символіка графіті. 2015. URL: http://www.filosof.com.ua/Avtoreferaty/avtoref_kais_zosia.pdf (дата звернення: 25.05.2024)
10. Грицюк О. Соціально-політичні графіті революції гідності Києва. 2015. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2015/45/articles/21.pdf> (дата звернення: 25.05.2024)

11. Гаврилаш І. С., Мурал-арт у контексті масової культури URL: [http://issues-culture-knukim.pp.ua/article/view/154059](http://issues-culture-<u>knukim.pp.ua/article/view/154059</u>) (дата звернення: 06.09.2023)
12. Соснов О. Мурали – це монументальне мистецтво, а не засіб масової агітації. URL: <https://bzh.life/lyudi/oleg-sosnov-muralitsemonumentalne-mistetstvo-a-ne-zasib-masovoyiagitatsiyi>. (дата звернення: 07.09.2023)
13. Шмиг Р.А., Боярчук В.М., Добрянський, В. М., В.М. Барабаш. Термінологічний словник-довідник з будівництва та архітектури В.М. Львів, 2010 рік.
14. Мостенець В. Мурал-арт в Україні. «Gallery 101» Project-2020. URL. : <https://gallery101.com.ua/mural-art/> (дата звернення: 13.09.2023)
15. Щербенко С. К. Тлумачний словник найбільш вживаних термінів з образотворчого мистецтва для учнів загальноосвітніх шкіл. Черкаси: ОПОПП, 2010. С.35.
16. Корнієнко В. Визначення за графіті образів святих на хорах. Пам'ятки України. 2013. №3. С. 2–7.
17. Столяр А. Походження образотворчого мистецтва. М: Мистецтво,1985. 298 с.
18. Демченко В. Особливості типології графіті як історичних нарисів. Управління розвитком складних систем. Київ, 2012. Вип. 11. С. 107–109.
19. Бажкова Є. Міські графіті. Незалежний культурологічний часопис «І». Львів, 2005. №38. С. 169–184.
20. Егейське мистецтво. URL: <http://bibliograph.com.ua/istoria-iskusstva/2.htm> (дата звернення 25.06.2020).
21. Мурали як особливий вид вуличного мистецтва: історичні витоки. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/890232b8-2061-4708-b496-91e2171eceba/content> (дата звернення 28.06.2020).
22. Монументальний живопис Мексики 20 століття URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%9C%D0%B5%>

[D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BA%D0%B8_20_%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D1%82%D1%8F](#) (дата звернення 25.06.2020).

23. Шактер Р. Світовий атлас вуличного мистецтва / пер. з англ. Є. Гулевич, В. Правило, Е. Сардалова, С. Семенко, Л. Яким. Київ: «Magenta Art Books», 2018. 408 с.

24. Neelon C. The history of American graffiti. Harper Design. 2011. 400 p.

25. Mural map of Canada – Mural Routes. URL: <https://muralroutes.ca/map/> (дата звернення 28.05.2024).

26. Chilean Protest Murals. URL: <https://library.harvard.edu/collections/chileanprotest-murals> (дата звернення: 28.05.2024).

27. Короткий путівник по Берлінській стіні. URL: <https://www.vokrugsveta.ru/article/209887/> (дата звернення 28.05.2024).

28. Miss tic – graffiti & street art Paris. URL: <https://www.flickr.com/photos/kriebel/3791695074/in/photostream/?fbclid=I> (дата звернення 28.05.2024).

29. Думасенко С. Татарова І. Мурал-арт у контексті мистецтвознавчої теорії. Мистецтвознавчий та культурологічний журнал «Аркадія», 2016. №1 (46). С. 44–48.

30. Житомирянин Дмитро Краб про графіті: У моїх малюнках деякі люди вбачають сатаністські символи. URL: https://www.zhitomir.info/news_149365.html (дата звернення 30.05.2024).

31. У Бахмуті завершили два мурали і почали малювати третій. URL: <https://freeradio.com.ua/v-bakhmuti-zavershyly-dva-muraly-i-pochalymaliuvatv-tretii/> (дата звернення 30.05.2024).

32. Стріт-арт маршрут: 17 нових муралів і графіті Одеси. URL: <https://bzh.life/ua/gorod/gorod-gid-po-novym-muralam-odessy> (дата звернення 30.05.2024).

33. 19 Різновиди стінописів Львова, які варто побачити. URL: <https://prolviv.com/blog/2018/01/22/19-stinopysiv-lvova-iaki-vartopobachyty-foto/> (дата звернення 30.05.2024).

34. Шактер Р. Світовий атлас вуличного мистецтва / пер. з англ. Є. Гулевич, В. Правило, Е. Сардалова, С. Семенко, Л. Яким. Київ: «Magenta Art Books», 2018. 408 с.
35. Івашко Ю. Івашко О. Муралізм в міській стратегії гармонізації фасадів. Регіональна політика: законодавче регулювання та практична реалізація: зб. матеріалів / Мін-во освіти і науки України. Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. Київ; Тернопіль: Карт-Бланш, 2015. С. 33–37.
36. Mural map of Canada – Mural Routes. URL: <https://muralroutes.ca/map/> (дата звернення 30.05.2024).
37. Візуальне мистецтво на вулицях міст: 100 українських муралів. URL: <https://nachasi.com/2018/12/10/muraly-story/> (дата звернення 30.05.2024).
38. На Чорнобильській АЕС з'явився мурал із чорною рукою. URL: <https://kiev.segodnya.ua/ua/kiev/kother/na-chernobylskoy-aes-povavilsvamural-s-chernoy-rukoy-1345664.html> (дата звернення 30.05.2024).
39. Навігатор по муралах: Дніпро. URL: <https://rubryka.com/photo/navigators-muralam-dnipro/> (дата звернення 30.05.2024).
40. Житомирянин Дмитро Краб про графіті: У моїх малюнках деякі люди вбачають сатаністські символи. URL: https://www.zhitomir.info/news_149365.html (дата звернення 30.05.2024).
41. Стріт-арт маршрут: 17 нових муралів і графіті Одеси. URL: <https://bzh.life/ua/gorod/gorod-gid-po-novym-muralam-odessy> (дата звернення 30.05.2024).
42. Берд М. 100 ідей, що змінили мистецтво. Київ. Art Huss, 2018. 216 с.
43. Александрович В. Фреска. Енциклопедія історії України у 10 т. редкол. В. А. Смолій, Інститут історії України НАН України. Київ. Наук. думка, 2013. Т. 10. С. 333. (784 с.).
44. Гід за інструментарієм графіті-художників. URL: <http://www.furfur.me/furfur/culture/culture/170343-instrumenty-graffiti> (дата звернення 30.05.2024).
45. Анкетування провідних стріт-арт художників України. URL:

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfN8uKIUKdX_dS4rp0PbY1vaFABuJUzIzFB7ELD5NEbI3-rwg/viewform?usp=sf_link (дата звернення 30.05.2024).

46. Porada K. The importance of largescale street art objects for the image of the city with regard to analysis of wall painting in Crakow // Topiarius. Landskape studies (1) 2. Publisher of the Rzeszow university. Rzeszow, 2016. pp. 103–120.

47. Мурал-арт у контексті мистецтвознавчої теорії. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/5936/%d0%9c%d1%83%d1%80%d0%b0%d0%bb%20-%d0%90%d1%80%d1%82%20%d1%83%20%d0%ba%d0%be%d0%bd%d1%82%d0%b5%d0%ba%d1%81%d1%82%d1%96.pdf?sequence=1&isAllowed=v> (дата звернення 30.05.2024).

48. Школьна О. Зображення жінок у муралах ісламського соціуму в епоху глобалізаційних викликів (на прикладі образів стріт-арту Стамбула). Сучасне мистецтво. ІПСМ НАМ України. Київ, 2019. Вип. 15. С. 203– 210.

49. Jonathan Darby's Street Art Murals Inspire Jordan's Women, 2016. URL: <https://www.graffitistreet.com/jonathan-darbys-street-art-murals-inspirejordans-women-2016/> (дата звернення 03.06.2024).

50. Water is life – Aptart in Jordan. URL: <https://www.montana-cans.blog/wateris-life-aptart-in-jordan/> (дата звернення 03.06.2024).

51. Lant the future. URL: <https://www.theshopkeepers.com/plant-the-futuremiami/> (дата звернення 03.06.2024).

52. Powerwashing has transformed Poland's Solina Dam into a work of art. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-08-11/poland-s-newestmural-uses-reverse-graffiti-is-made-with-nothing-but-water> (дата звернення 03.06.2024).

53. Sasha Korban. Facebook. URL: <https://www.facebook.com/Sasha.Korban2> (дата звернення 17.04.2024)

54. Дисидентський рух та його представники. URL: <https://naurok.com.ua/disidentskiy-ruh-v-ukra-ni-v-60-80--ih-rokah-hh-stolittya-198103.html> (дата звернення 10.09.2024)

55. Голоюх З.Е. Мистецтво муралу у контексті культурного простору міста.

Традиції та новації у дизайні: тези доп. VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 17 травня 2024 р.). Луцьк, 2024. С. 55-58.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А
Ілюстративний матеріал

Рисунок А.1. Печера в Іспанії епохи верхнього палеоліту; антична фреска з острову Крит.

Рисунок А.2. Таємна вечеря. Леонардо да Вінчі.

Рисунок А. 3. Наскельні зображення рук на вапнякових стінах Лубанг Джеріджі Салех (острів Борнео, Індонезія) (близько 45 тис. років тому)

Рисунок А. 4. Наскельні зображення рук на вапнякових стінах Лубанг Джеріджі Салех (острів Борнео, Індонезія) (близько 45 тис. років тому)

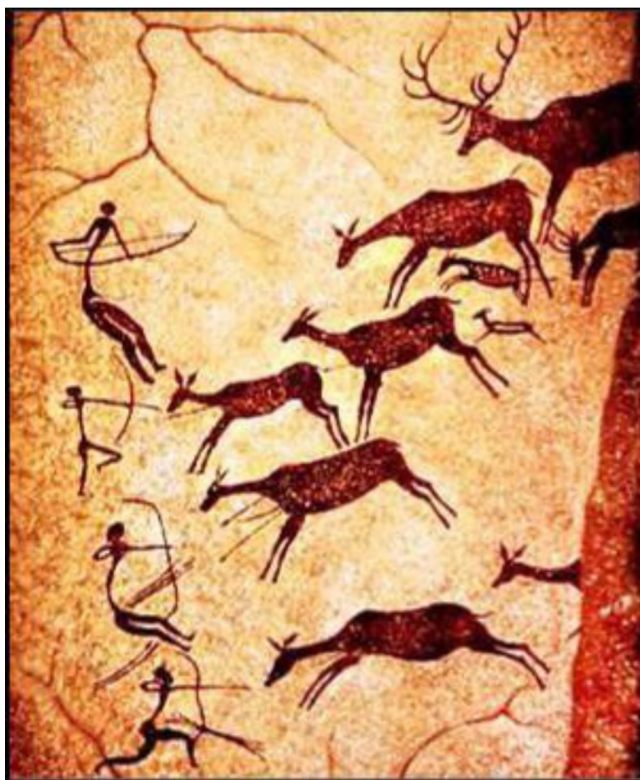

Рисунок А. 5. Живопис у печері Альтаміра (Іспанія)

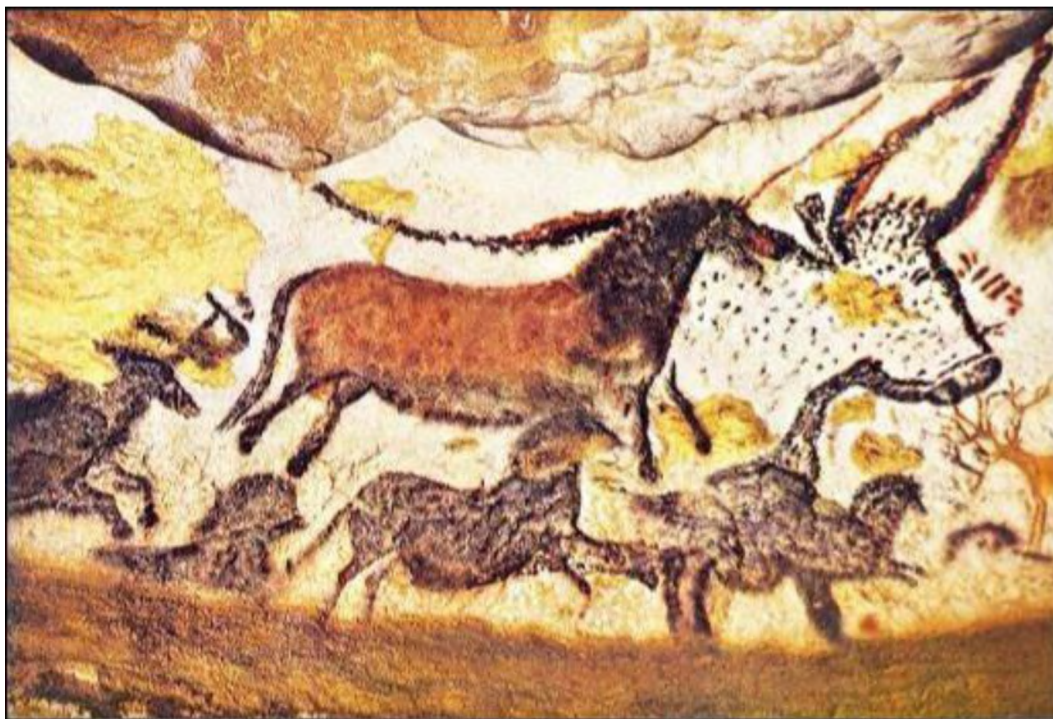

Рисунок А. 6. Гравійовані тварини у печері Ласко (Франція)

Рисунок А. 7. Настінні малюнки у Фон-де-Гом (Франція)

Рисунок А. 8. Петрогліфи «Газетний камінь». Штат Юта. США

Рисунок А. 9. Бушанський рельєф давньослов'янського печерного храму
(Ямпільський район, Вінницька обл., Україна)

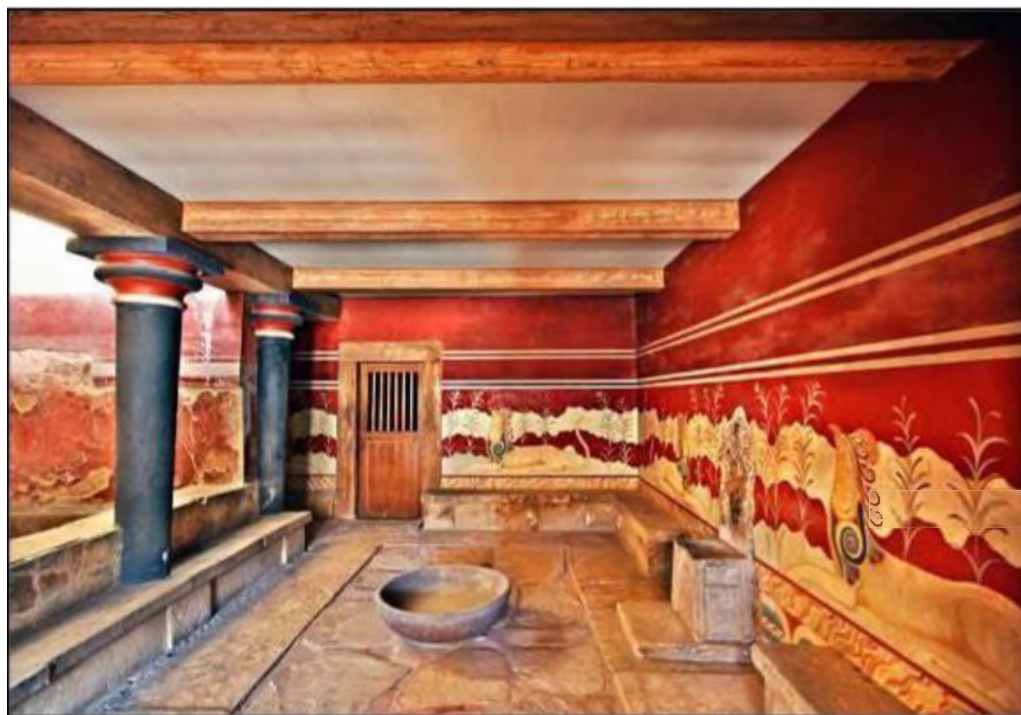

Рис. А. 10. Стінописи Кносського палацу, о. Крит. Греція

Рис. А. 11. Ярус Еммануель (Jarus Emmanuel). Розпис силосу «Південна Свобода». Спрей-арт. Атлантичний проспект, 2. Торонто. Канада. 2016 р.

Рис. А. 12. Адамс Філіп. Над водою (Au Fil De L'eau). Спрей-арт. Монреаль.
Канада. 2012 р.

Рис. А. 13. Кірік Даніель, Остапенко Іван. Як вище, так нижче. Спрей-арт.
Vespa Wood Road. Канада. 2014–2016 рр.

Рис. А. 14. BRP. Gabriela Mistral Cultural Center Mural. Спрей-арт. Сантьяго. Республіка Чилі. 2013 р.

Рис. А. 15. Врубель Дмитро. Портрет радянського вождя Леоніда Брежньєва, котрий цілує східно-німецького лідера Еріха Хонеккера. Пензлевий живопис латексною фарбою. Берлінська стіна. Німеччина. 1989 р.

Рис. А. 16. Jef Aerosol. Трафаретне графіті. Париж. Франція. 2000-ні рр.

Рис. А. 17. Reash. Стіна видатних одеських персонажів. Спрей-арт. Вул. Єврейська. Одеса. Україна. 2017 р.

Рис. А. 18. Бритцев Олександр. Квітучі руки. Спрей-арт. Вул. Князя Чорного,
16. Чернігів. Україна. 2016 р.

Рис. А. 19. Радкевич Сергій. Святі Мужі Волині. Спрей-арт. Вул. Винниченка,
2. Луцьк. Україна 2017–2018 рр.

Рис. А. 20. Kailas-V. Сім'я та діти. Спрей-арт. Бахмут. Україна. 2020 р.

Рис. А. 21. Мурал присвячений загиблому на Донбасі 2016 року оперному співакові Василю Сліпаку. Спрей-арт. Львів. Україна. 2020 р.

Рис. А. 22. Kailas-V. Портрет Тараса Шевченка. Спрей-арт. Садовий проїзд, 30. Харків. Україна. 2014 р.

Рис. А. 23. Inti. Resistencia. Спрей-арт. Вул. Расимпаші Махаллесі у місцевості Мацит Ербудак Сокак. Стамбул. Туреччина. 2010-ті рр.

Рис. А. 24. Дарбі Д., Шадід В. Мурал присвячений нестачі водних ресурсів у Йорданії. Спрей-арт. 2018–2019 рр.

Рис. А. 25. Приклади графіті-інсталяцій з промислових відходів.

Рис. А. 26. Приклади еко-муралів

Рис. А. 27. Приклад муралу у техніці зворотного графіті

Рис. А. 28. . Короткострокові декорації із зображенням птахів

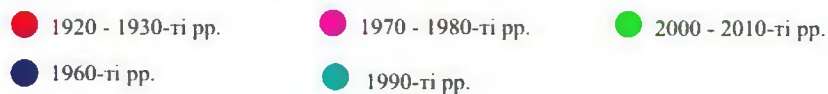

Рис. А. 29. Приклад муралу одного дня

ДОДАТОК Б.

Таблиці та схеми

Хронологія поширення світового мурал-арту кінця XX – початку XXI століття

Таблиця Б. 1. Хронологія поширення світового мурал-арту кінця XX – початку XXI століття

Класифікація творів мурал-арту (за характером виконання)

Живописні

Графічні

Таблиця Б. 2. Класифікація творів мурал-арту (за характером виконання)

Таблиця Б. 3. Функції творів мурал-арту

Таблиця Б. 4. Мистецькі технології виконання муралів

Таблиця Б. 5. Тематично-образне наповнення творів світового мурал-арту

Тематично-образне наповнення творів українського мурал-арту

Російсько-українська війна

Революція гідності

Увіковічення пам'яті національних героїв

Переселенці з окупованих територій

Паціфізм

Релігія

Проблеми соціуму

Гендерна політика

Тематично-образне наповнення творів українського мурал-арту

Інтеграція культур

Екологія

Флора і фауна

Національна ідентичність

Державна символіка

Філософські сюжети

Відомі особистості, історичні постаті

Абстрактні композиції

Таблиця Б. 6. Тематично-образне наповнення творів українського мурал-арту

ДОДАТОК В

Дизайн-розробка муралу в стилі поп-арт.

Завдання дипломного проєкту на тему: «Дизайн-розробка муралу на тему :
“МОВА МАЄ ЗНАЧЕННЯ!”»

1. Призначення та галузь застосування: розробити дизайн муралу на тему : “Мова має значення!”

2. Умови для розробки: завдання на дипломний проєкт.

3. Мета розробки – на основі проведення дизайн-аналізу аналогів і прототипів розробити стильове рішення серії муралів на вищесказану тему.

4. Джерела – журнали та книги, інтернет-джерела, зразки сучасних зарубіжних та українських муралів.

5. Технічні вимоги: - функціональні вимоги: дизайн муралу складається з двох частин
.Розробка ескізу та перенесення на стіну

Створення макету : цифровий або паперовий ескіз майбутнього муралу, створено схематичне технічне креслення зображення розміщення муралу на стіні (Рис. В. 9).

Розмітка стіни : застосування ситки або проекторів для точного перенесення ескізу на фасад.

Контури : нанесення основних лінійних зображень за допомогою крейд, вугілля або тонкої фарби.

Пошаровий процес:

Нанесення базових кольорів.

Деталізація елементів з використанням різних технік (градієнти, текстури, об'єми).

Додавання акцентів, контурів та тіней.

Робота на висоті: використання риштувань, підйомних платформ або

альпіністського спорядження.

Дотримання технологій висихання: фарби наносяться після повного висихання попереднього шару.

Фінішні роботи :

Захист зображення: покриття муралу спеціальним лаком для збереження яскравості кольорів і захисту від погодних умов.

Очищення території: прибирання залишків матеріалів і обладнання.

Технічний контроль і експлуатація :

Перевірка якості: оцінюється рівномірність фарбування, цілісність зображення, відповідність ескізу.

Догляд за муралом: регулярне очищення поверхні від пилу, контроль за станом покриття.

Дотримання цих аспектів забезпечує довговічність, естетичність та якість виконаного муралу.

Рис. В. 1. *Портрет № 1* Василь Стус.

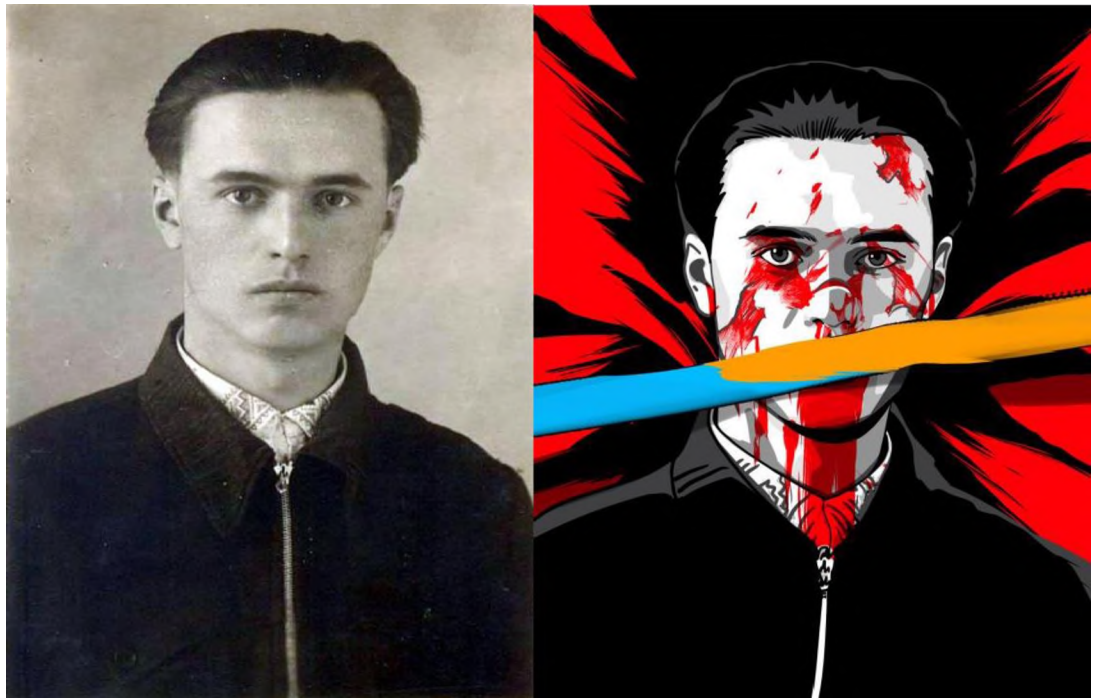

Рис. В. 2. *Портрет № 2* Василь Симоненко.

Рис. В. 3. *Портрет № 3 Алла Горська.*

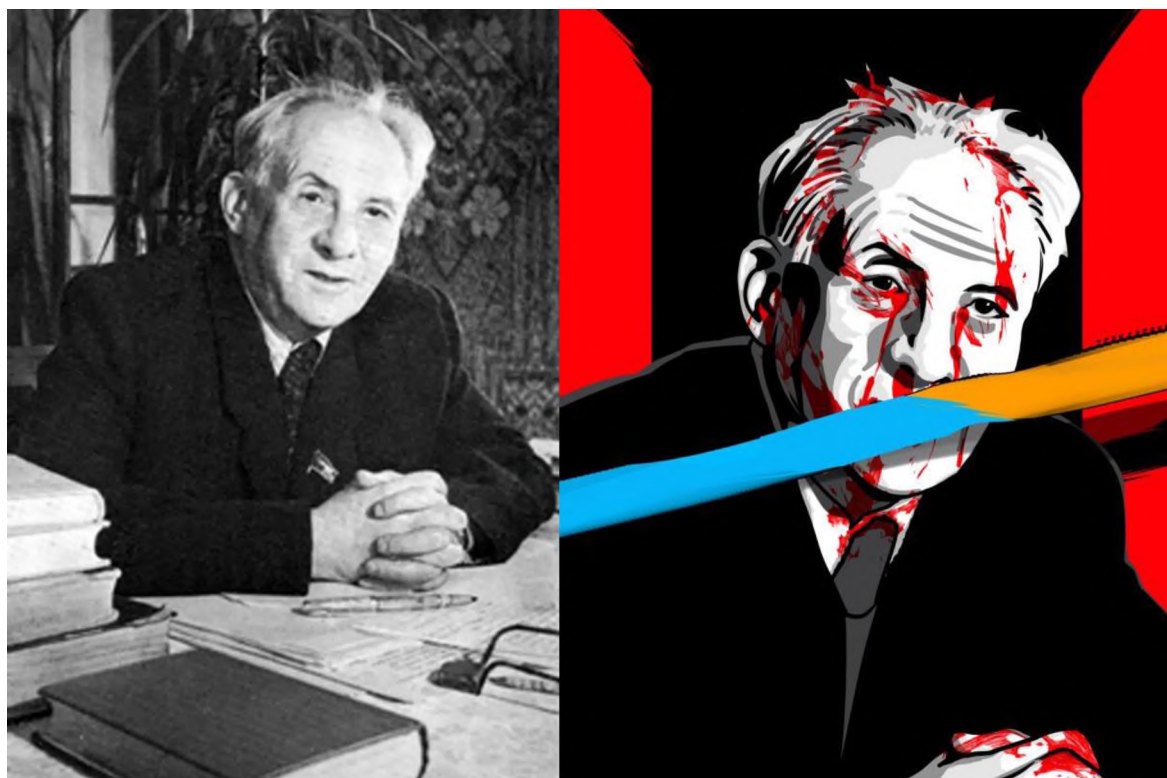

Рис. В. 4. *Портрет № 4 Максим Рильський.*

Рис. В. 5. *Портрет № 5* Микола Хвильовий.

Рис. В. 6. *Портрет № 6* Лесь Курбас.

Рис. В. 7. Портрет № 7 Володимир Івасюк.

Рис. В. 8. Портрет № 8 Ірина Фаріон.

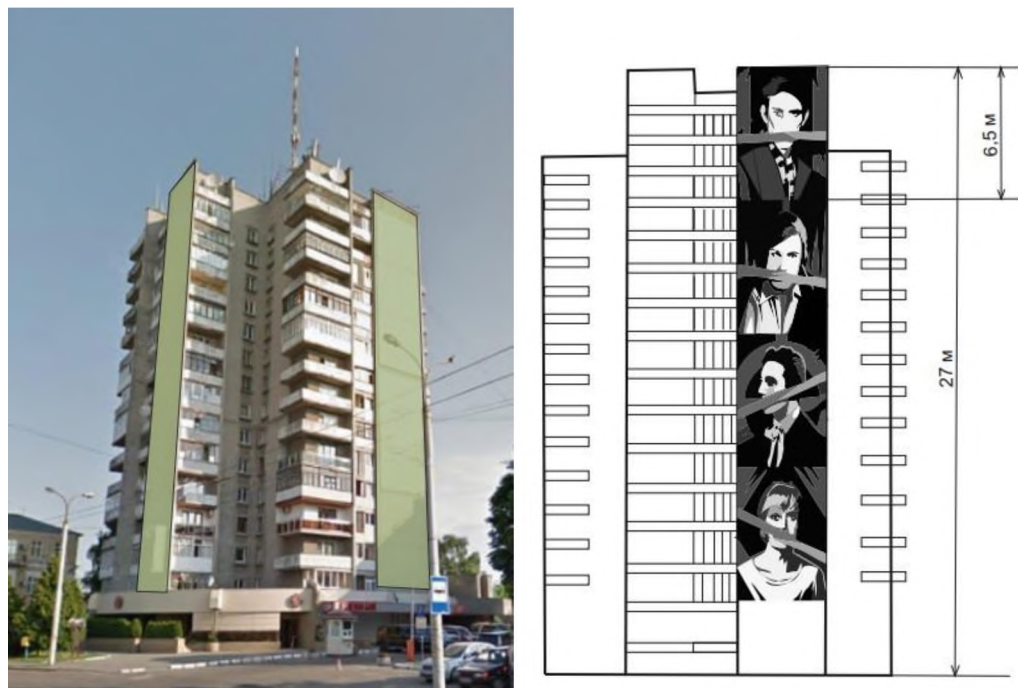

Рис .В. 9. Ескіз схематичного зображення муралу на стіні

Рис. В. 10. Візуалізація муралу на стіні багатоповерхового будинку у м. Луцьк,
вул. Словацького, 9.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КАФЕДРА АРХІТЕКТУРИ ТА ДИЗАЙНУ

МУРАЛ ЯК ВИД СТРИТ-АРТУ: ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ

Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 022 Дизайн

Виконавець : ст. гр. Дм-21 ГОЛОУХ З.Е.   Луцьк 2024   Керівник: канд. мист., доц. БОНДАРЧУК Ю.С.

Рис. В.11. Загальний вигляд планшету